

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

KOM IN I GARDEROBEN!

En kvalitativ studie om icke-heterosexuella
individens komma-ut-processer

Institutionen för socialt arbete

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Karin Johansson och Anne Kekkonen

Handledare: Annelie Siring

Abstract

Göteborgs Universitet
Institutionen för socialt arbete
C-uppsats, vårterminen 2009

Titel: Kom in i garderoben!

Författare: Karin Johansson och Anne Kekkonen

Nyckelord: Komma-ut, sexuell läggning, heteronormativitet, diskursanalys

Syftet med uppsatsen är att belysa hur icke-heterosexuella individer beskriver upplevelser av de faktorer som kan ha påverkat dem i deras ”komma-ut-processer”.

Studien undersöker individernas upplevelser av att komma ut, vilka faktorer som har varit av betydelse, samt vad som har underlättat respektive försvårat denna process. För att belysa denna process utgår vi i studien från teman som rör bland annat det bemötande som individerna erfarit i samband med att de kommit ut. Uppsatsen bygger på en socialkonstruktivistisk ansats. Som specifik teori och metod används diskursanalys. Empirin för studien är sju stycken intervjuer utförda via mail.

Ur uppsatsens empiriska material framkommer att det ibland finns en motvilja att definiera och kategorisera sig, vilket vi tolkar som en vilja att ta avstånd ifrån samhällets rådande heteronorm. I studien framkommer det att individers komma-ut-processer kan riskera att både underlättas och försvåras på grund av omgivningens bemötande.

Tack!

Först och främst vill vi tacka er informanter som så frikostigt och öppenhjärtligt ställt upp på att bli intervjuade och delat med er av era erfarenheter och åsikter. Tack vare er blev studien möjlig att genomföra!

Ett stort tack till dig Annelie för ditt sprudlande engagemang, för dina kloka ord och framför allt för ditt tålamod med oss då vi stundtals fastnat i den heteronormativa karusellen!

Sist men inte minst vill jag, Karin, tacka Tommy och Majalinn för att ni stått ut med mig under tio svettiga veckor, jag älskar er! Jag vill även tacka min underbara och kloka skrivarkollega, Anne du är bäst! /Karin

Jag, Anne, vill tacka dig, Karin, min skrivarkollega, för att du har stått ut med mig, trots att min tillvaro varit i gungning. Du har tålamod och hjärta. Naturligtvis vill jag tacka min käresta, Katrin, för att du finns hos mig som stöd och inspirationskälla. Till min dotter vill jag säga: ”Nu är Mammi ute ur garderoben, nu blir allt bra.” /Anne

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Självförståelse	2
1.4 Begreppsdefinition	3
2. TEORI OCH METOD	5
2.1 Kunskapsteoretisk ingång	5
2.1.1 Socialkonstruktivism	5
2.1.2 Diskurs	7
2.1.3 Diskursanalys	7
2.1.4 Queerteori	8
2.1.5 Heteronormativitet som begrepp	11
2.2 Analysmetod	12
2.3 Genomförande och avgränsningar	13
2.3.1 Empiri	13
2.3.2 Litteratursökning	15
2.4 Etiska Reflektioner	15
2.5 Studiens kvalitetsaspekter	16
2.6 Om informanterna	17
2.7 Analys och tolkning: Tillvägagångsätt	17
3. TIDIGARE FORSKNING	19

4. <u>ANALYS OCH RESULTAT</u>	26
4.1 Bemötande och förhållningssätt inom familjen	26
4.2 Bemötande och förhållningssätt från omgivningen	28
4.3 Att förstå och tolka sig själv; försvårande och underlättande faktorer	30
4.4 Definition och kategorisering av sexuell läggning – en fråga för individen eller omgivningen?	34
4.5 Sammanfattning av resultat	38
5. <u>SLUTDISKUSSION</u>	40
6. <u>LITTERATURFÖRTECKNING</u>	42
7. <u>BILAGOR</u>	44
7.1 Intervjufrågor	44
7.2 Några viktiga årtal inom HBT-historien	48

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Att beskriva sig själv som icke-heterosexuell i ett samhälle som vilar på heteronormativa grunder kan sannolikt ge upphov till en mängd strategier i samband med vad som har kommit att kallas för en individs ”komma-ut-process”. Termen ”komma-ut” verkar ju indikera att det är fråga om ett normbrott i någon mening, vilket naturligtvis får varierande konsekvenser beroende på i vilka sammanhang och miljöer man befinner sig i. Det är i den här kontexten vi är intresserade av att ta reda på vad en ”komma-ut-process” kan innebära för olika individer. Vi vill veta mer om hur processen kan se ut och vilka påverkansfaktorer som har spelat roll. Vi förmodar att det finns flera faktorer på individ- grupp- och samhällsnivå som kan hindra eller underlätta denna process och som i vissa fall kan bli avgörande för att ta eller inte ta steget att ”komma ut”.

Heteronormativitet som begrepp har vuxit fram ur sexualitets- och queerforskning och gör gällande att man i samhället tar heterosexualiteten som given och att man förväntas tillägna sig en heterosexuell läggning. Genom heteronormen säkerställs heterosexualiteten och på så vis konstrueras även den rådande könsmaktsordningen som ett maktperspektiv entydig för relationen mellan män och kvinnor. Vi anser att sexualiteter är ett ämne värt att belysa, och då inte minst icke-heterosexualitet, då vi menar att heteronormen är så djupt rotad i samhället. Denna norm anses inom queerteorin vara konstruerad av människor vilket är en syn på sexualiteter som vi båda känner att vi kan identifiera oss med.

Vi menar att ”komma-ut” inte är en process med en tydlig början och ett tydligt slut. Som icke-heterosexuell kan man tvingas att gång på gång behöva manifesteras sin sexuella läggning just på grund av heteronormen. Vi tänker att det inom socialt arbete är värt att betydelsen av bemötande, då ett medvetet bemötande av människor är av stor betydelse för den enskilde individen. Vi tror oss finna ett värde av att lyfta fram icke-heterosexuellas erfarenheter i ett heteronormativt samhälle, för att på så vis se till att ifrågasätta heteronormen och rådande hierarki. Inte minst blir detta viktig kunskap för oss som arbetar med människor.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med studien är:

att belysa hur icke-heterosexuella individer beskriver sin upplevelse av eventuella påverkansfaktorer i samband med deras ”komma-ut-processer”.

För att närmare studera dessa upplevelser kommer vi att utgå från följande frågeställningar:

- Hur beskriver informanterna sina upplevelser av att komma ut?
- Vilka faktorer anger informanterna har varit av betydelse i deras komma-ut processer?
- Nämner informanterna faktorer som har underlättat eller försvårat deras ”komma-ut-processer”?

1.3 Självförståelse

Vi tänker nedan redogöra för hur vi förstår oss själva i förhållande till vårt teoretiska och metodologiska perspektiv, som ligger inom den socialkonstruktivistiska och diskursanalytiska traditionen.

Då vi i vår studie har ett socialkonstruktivistiskt synsätt menar vi, liksom Börjesson (2003), att det inte finns någon överordnad verklighet som kan ha ett objektiva tolkningsföreträde. Snarare att vi alla med hjälp av språket konstruerar en mängd, ibland olika, stundom sammanfallande versioner av verkligheten. Således konstruerar vi som forskare också versioner av verkligheten. Vi väljer att använda oss av begreppet självförståelse istället för förförståelse. Vi menar att begreppet förförståelse primärt fokuserar på individens föränderlighet genom de erfarenheter individen har gjort genom livet. Inom den hermeneutiska kvalitativa forsknings-traditionen läggs stor vikt vid att forskaren noggrant redogör för sin förförståelse och man menar att på så vis ökas forskningens trovärdighet (Kvale, 1997). Vi menar dock att det är omöjligt att ställa oss utanför oss själva. Vi befinner oss under samma normer och diskurser som er läsare likväl som våra informanter gör. Vi ser verkligheten som socialt konstruerad

och att sanningar skapas diskursivt. Även vi som forskare begränsas av de diskursiva praktiker som vi befinner oss i. Om vi istället hade befunnit oss i en annan tid, på en annan plats och under andra diskurser, hade vårt sätt att förstå oss själva varit annorlunda. Vi tänker att de ord och begrepp som finns tillgängliga i ett visst sammanhang till stor del styr vad vi tillåts tänka samt hur vi får lov att tala om verkligheten. Beroende på vilken diskursiv kontext vi befinner oss i, produceras kunskap som är sann i just det sammanhanget. Vi menar att vi i egenskap av människor alltid färgas av den kunskap som produceras. Ingen vetenskap kan tala om hur verkligheten faktiskt är beskaffad. Vetenskapen är således aldrig befriad från den historiska och kulturella kontext i vilken kunskapen produceras.

Oavsett hur mycket man redogör för sin förförståelse, sitt tillvägagångssätt, metodval etcetera, menar vi att man som forskare aldrig kan uppnå ett tillstånd då vi inte berörs av vår bakgrund och de diskurser vi ovillkorligen färgas av. Ingen forskare kan förväntas vara ett oskrivet blad.

Således menar vi att vår uppsats i slutändan sannolikt mer blir *vår* story och inte våra informanternas. Det material vi använder, skulle behandlas på ett annat sätt av andra författare och färgas av dem, eftersom det inte finns någon entydighet mellan språk och verklighet. Då vi befinner oss i det socialkonstruktivistiska och diskursanalytiska fältet, menar vi att de självklarheter som tas för givna inte är något annat än en oändlig variation av tolkningsmöjligheter.

1.4 Begreppsdefinition

Komma-ut-process - är ett begrepp som generellt används då icke-heterosexuella individer klargör sin sexuella läggning inför sig själv och andra. Utifrån denna generella definition kan det uppfattas som om endast de individer som avviker från heteronormen behöver komma ut. Vi menar istället att alla människor, även heterosexuella personer genomgår en komma-ut-process men att denna osynliggörs och sällan problematiseras när det gäller heterosexuella individer. Vi tänker att heteronormen driver alla individer, oavsett kön och sexualitet, till att fastställa sin sexualitet. Fastställandet av sexuell läggning sker genom att man agerar och/eller identifierar sig som hetero- eller ickeheterosexuell. När vi använder begreppet komma ut syftar vi till en process utan en tydlig början eller ett tydligt slut.

Heteronormativitet – När vi använder oss av begreppet heteronormativitet avser vi följande: *de institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar som upprätthåller heterosexualliteten som något enhetligt, naturligt och allomfattande.*

Sexualitet- Vi har en konstruktivistisk syn på sexualitet och menar att vi ser sexualiteter som något föränderligt och flytande som kan ta sig i olika uttryck beroende på historiska, sociala och kulturella sammanhang.

Sexuell läggning och sexuellt begär - I studien har vi valt att använda oss växelvis av begreppen sexuell läggning och sexuellt begär istället för alternativ såsom sexuell identitet. Vi anser att begreppen sexuell läggning och sexuellt begär bättre hör hemma inom ramen för vår forskningsteoretiska ansats.

Icke-heterosexuell - I vår studie väljer vi att använda begreppet icke-heterosexuell och syftar då till de individer som inte enbart attraheras av personer av det motsatta könet. Vår avsikt är inte att ställa oss bakom heteronormen genom att vi använder oss av ett begrepp som förutsätter heteronormativitet. Detta gör vi endast för att kunna tala om alla de individer som inte ser sig själva som heterosexuella.

2. TEORI OCH METOD

I vår studie utgår vi ifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv med queerteori och diskursanalys som teoretisk och metodologisk ansats när vi belyser icke-heterosexuella individers upplevelser av deras ”komma-ut-processer”. Vi har en diskursanalytiskt inspirerad metod och använder oss av bland annat diskurspsykologi som analysmetod. Därigenom är vårt arbetsätt eklektiskt både vad gäller teori och metod. Enligt Winther Jörgensen och Phillips (2000) kan man inte skilja diskursanalysen som analysmetod från den teoretiska och den metodologiska grunden. Vidare menar författarna att diskursanalytiska angreppssätt medför vissa fundamentala filosofiska premisser som måste accepteras i arbetet med diskursanalytiska studier (Winther Jörgensen och Phillips, 2000).

2.1 Kunskapsteoretisk ingång

I arbete med diskursanalys framhäver Börjesson (2003) vikten av att använda både en socialkonstruktionistisk grundhållning och reflexivitet. Forskaren, liksom alla andra tolkar världen genom kulturellt schabloniserade raster. Vad man väljer för analys- och teoriraster innebär då att man ställer sig bakom utvalda diskurser. Forskaren blir således medskapare till diskurser och påverkar konstruktionen av verkligheten. Vidare påpekar Börjesson (2003) att forskaren bör vara väl medveten om att det är omöjligt att ställa sig utanför världen, samt att möjligheten att skildra omvärlden förutsättningslöst enkom är en illusion.

2.1.1 Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivismen är sprungen ur poststrukturalismen och postmarxismen. Med poststrukturalismen uppstod en kritik mot det västerländska tänkandet, den tidigare realistiskt inriktade vetenskapens tro på en universell och objektiv sanning, samt kritik mot de stora lagbundna och strukturalistiska förklaringsmodellerna. Socialkonstruktivism kan ses som en beteckning för ett flertal moderna teorier om kultur och samhälle (Winther Jörgensen och Phillips, 2000). I Winther Jörgensen Philips (ibid.) beskrivs hur Burr talar om det socialkonstruktivistiska fältet som mycket brett och med stor variation av infallsvinklar. För att åskådliggöra de olika socialkonstruktivistiska angreppssätten binder Burr ihop fältet med fyra nyckelpremisser:

- *Kritik mot självklar kunskap.* Den kunskap vi har om omvärlden är inte en spegelbild av verkligheten utan en resultat av hur vi kategoriserar världen.
- *Historiskt och kulturellt präglade.* Individerna och dennes syn på kunskap och omvärlden måste alltid ses i relation till de kulturella och historiska sammanhang vi befinner oss i. Människan och hennes sätt att förstå omvärlden är föränderlig och situationsberoende. Då man menar att den sociala världen konstrueras, har man ett icke-essentialistiskt synsätt på människan och hennes omgivning.
- *Kunskap och sociala processer.* Genom social interaktion konstrueras och bevaras kunskap och gemensamma sanningar. Burr (1995) menar att det därigenom uppstår strider om vad som är sant eller falskt.
- *Kunskap och social handling.* Den sociala konstruktionen av kunskap och sanning får konkreta sociala konsekvenser. Detta som en följd av att olika världsbilder legitimerar vissa sociala handlingar och förbjuder andra.

Inom socialkonstruktivismen menar man således att verkligheten konstrueras och framträder genom språket. Därigenom kan vi aldrig få en sann kunskap om de fenomen vi studerar utan istället konstruerar vi tingen genom att beskriva och benämna dem. Detta betyder inte att fenomenen i sig inte har existerat tidigare. Med nya tankesätt och då fenomenen benämns, blir det möjligt att uppmärksamma, blottlägga och avgränsa dem (Börjesson, 2003). Följaktligen menar socialkonstruktivismen att människors sätt att begripliggöra och kategorisera sin tillvaro *inte* är en återspeglning av vår omvärld utan istället ett resultat av historiska och kulturellt utmärkande föreställningar av vår värld. Därigenom tar man inom socialkonstruktivismen avstånd från ett essentialistiskt synsätt där man menar att fenomen och människor anses ha en inre kärna. Enligt socialkonstruktivismen går det således inte att komma åt ett fenomenets inre kärna genom att studera det. Mentala processer som pågår i människans "inre" är inte heller de något som kan ses som sprunget ur individen, de uppfattas istället som skapade av social och diskursiv praktik (Winther Jørgensen och Phillips, 2000). Börjesson (2003) menar att förutsättningen för att människan ska kunna inneha en viss uppfattning om vad någonting är, krävs det att tingen eller fenomenet tidigare benämnts och kategoriserats. Detta implicerar att man inom det socialkonstruktivistiska fältet hävdar att språket föregår kognitionerna. Med andra ord både föregår diskurserna verkligheten och skapar nya sätt att se på den snarare än att endast återge den (Börjesson, 2003).

2.1.2 Diskurs

Enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000) kan diskurs förstås som ett bestämt sätt att tala om världen eller fragment av världen. En diskurs existensberättigande förutsätter att vi är eniga, det handlar om en social överrenskommelse, inom ramen för en politisk och kulturell mall. Diskurser kan ses som talordningar och innefattar alltid vissa förståelseperspektiv inom ett specifikt område. Dessa talordningar bestämmer och avgränsar vad som accepteras som sant, förnuftigt och trovärdigt. Diskursernas gränser visar då även tydligt på vad som *inte* är möjligt att tala om i en viss kontext. Vidare skapar talordningarna hierarkier inom olika miljöer, där bland annat talarens trovärdighet blir avgörande för vem som får lov att tala och vad som är värt att tala om (Börjesson, 2003).

2.1.3 Diskursanalys

Långt innan termen diskursanalys slog rot inom samhällsvetenskapen, har diskursanalysen figurerat inom de humanistiska disciplinerna (Börjesson, 2003). Inom till exempel litteraturvetenskapen har man länge sökt vägar för att förstå och analysera de mönster som ingår i berättandets historia (Winther Jørgensen och Phillips, 2000). Diskursanalysens intåg i samhällsvetenskapen har benämnts ”den språkliga vändningen”. Denna teori och analysmetod blev då ett redskap för att även kunna problematisera forskarens roll och dennes skildring av språket. Att begrunda vad som sägs, hur det sägs och hur det istället skulle kunna sägas innebär att man studerar diskurser och sociala konstruktioner (Börjesson, 2003.) Inom det diskursanalytiska fältet finns ett flertal olika angreppssätt. Winther Jørgensen och Phillips (2000) fokuserar på tre olika sätt att använda sig av diskursanalys vilka är diskursteori, kritisk diskursanalys samt diskurspsykologi. Det gemensamma för dessa tre angreppssätten kan sägas vara synen på språk och makt. Dock råder oenighet om hur diskurser konstitueras. Det tvistas om huruvida det enbart är diskurser som bidrar till konstruerandet av det sociala eller om det även finns aspekter av det sociala som medverkar till bildandet av diskurser. Med dessa olika angreppssätt följer också olika fokus i analysen. I diskursteoretisk analys fokuseras de övergripande samhälleliga diskurserna medan den diskurspsykologiska analysen belyser diskurserna i människors vardagliga sociala interaktion (ibid.). I vår studie kommer vi bland annat att använda diskurspsykologi som ett verktyg för vår analys. Vi redogör för diskurspsykologi under avsnittet ”Analysmetod”.

Diskursanalysens mål är att bedriva en kritisk forskning genom att granska och systematiskt beskriva maktrelationer i samhället (Winther Jörgensen och Phillips, 2000). Genom att kritiskt granska och avslöja texters anspråk på auktoritet möjliggörs alternativa sätt att beskriva världen på (Börjesson, 2003). Filosofen och idéhistorikern Michel Foucault är en inflytelserik teoretiker i diskursanalytiska sammanhang. Han har varit tongivande genom sina analyser av bland annat sexualitet och sexuella begärsordningar. I sitt verk *Sexualitetens historia. Viljan att veta* (Foucault, 1976/2002) menar Foucault att en undantryckt sexualitet i sig och talet om ett förtryckt kön skapar en mängd nya sätt att tala om sexualiteten. Med diskursanalysens hjälp undersöker han tal, makt och kunskap om sexualiteten och om hur kön produceras inom olika instanser. Foucault (ibid.) menar att det inte existerar något universellt eller essentiellt med sexualiteten. Han ser istället sexualiteten och dess skiftande uttrycksformer som ett resultat av hur det moderna västerländska samhället historiskt har hanterat frågor kring sexualitet.

Börjesson (2003) beskriver hur Foucault betonar relationen mellan kunskap och makt. Foucault talar om de utestängningssystem som diskurser medför. Utestängningssystemen blir avgörande för hur världen får förstås och beskrivas. Börjesson (2003) pekar på det som Foucault säger, att rådande diskurser möjliggör för oss att förstå vad som är sant. Dessa diskurser begränsar även människans uppfattningsförmåga om vad som blir möjligt respektive omöjligt att tänka (ibid). Genom att studera de kategorier som diskurser är uppbyggda av, och framför allt vilka alternativa kategorier som utesluts, kan makten bli synliggjord. Vad som då blir intressant att fråga sig är, hur kategorier konstrueras, av vem och varför samt vad som gjorde kategorierna möjliga och relevanta. Med kategorisering följer ett moraliskt ställningstagande eftersom en kategori aldrig kan vara värdeneutral. Börjesson (2003) anser att vetande och kategoriuppställningar kan vara farliga sysselsättningar oavsett om det handlar om vardagsförståelse eller om vetenskap. Med kategoriuppställningar följer alltid värden, hierarkier och maktordningar (ibid).

2.1.4 Queerteori

Queerteori har sina rötter i 1990-talets queerrörelse i USA. Under den årliga homosexuella frigörelseparaden i New York på 90-talet uppmanade queerrörelsen till uppror då man tröttnat på upplevelsen av att marginaliseras i det heteronormativa samhället. Det engelska begreppet queer kan inta många olika betydelser, alltifrån någonting som är perverst eller sexuellt avvikande till former för politisk aktivism. Queer som teoribildning behandlar sexualitet och nor-

malitet. I början av 1900-talet användes begreppet queer som ett skällsord för homosexuella i bland annat England och USA. På 1970-talet fanns förhoppningar om att queer som begrepp skulle glömmas bort då det istället skulle komma att ersättas av ”gay” (Ambjörnsson, 2006). På 1990-talet började queerrörelsen i USA att återerövra queer som begrepp för att istället påvisa möjligheten att konstruera om begreppet till någonting positivt. Genom queer ville man ta avstånd från begrepp som gay och lesbisk som man menade var exkluderande. Queer skulle istället innefatta alla de som tar avstånd från den normerande heterosexualiteten och på så sätt bli ett inkluderande paraplybegrepp där individer med olika genus och sexuella identiteter kunde samlas (Kulick, 2005).

Sedan 1990-talet har queerforskningen vuxit explosionsartat och är idag teoretiskt befast inom vetenskapen och har blivit en del av samhällsteoretiska debatten. Queerteori är ett nödvändigt vetenskapligt perspektiv som ger forskningen användbara analysverktyg för att studera olika samhällsfenomen. (Kulick, 2005). Teorier om queer är socialkonstruktiviska teoribildningar som historiskt, politiskt och vetenskapsteoretiskt har vuxit fram ur bland annat feministiska teorier. En anledning till att queerteori så snabbt har kunnat etableras i den svenska samhällsdebatten och vetenskapen, menar Kulick (2005) kan bero på att Sverige är ett land som har förhållit sig relativt öppet inför genusfrågor och feminism. Det finns likheter mellan feminismen och queerteori då man talar om genus och maktfrågor, men Kulick (2005) vill även betona skillnaderna mellan dessa teoribildningar. Han menar att sexualiteten hade en begränsad plats inom feministiska teorier och genusperspektiv och att det fanns ett behov av en bredare forskningsinriktning som också problematiserar betydelsen av sexualitet. Queer inkluderar således även sexualitet i forskningen om bland annat identitet, samhälle och utanförskap (Ambjörnsson, 2006). Queerteori fokuserar på sexualitet och normalitet och förhåller sig kritiskt till ”det normala”. Att ha ett queert synsätt innebär att tänja på gränser, att bryta normer och att avslöja positioner som uppfattas som de normala. Queer handlar om att byta fokus från det som anses vara avvikande, till att koncentrera sig på det som tas för givet som det normala (Stjernqvist, 2001). Ambjörnsson (2006) diskuterar hur den kända socialantropologen och feministen Gayle Rubin visar hur den normerande sexualiteten är hierarkisk och att olika sexuella handlingar värderas olika. Eftersträvsvärd sexualitet är enligt Rubin bland annat heterosexualitet, monogami, sex inom förhållandet, inom samma generation, gratis etcetera. Den mindre önskvärda sexualiteten är enligt samma hierarki bland annat homosexualitet, promiskuitet, tillfälliga sexuella kontakter, sex mot betalning och så vidare (ibid.). Queerteoretiker menar att sexualitet är ett mångtydigt och svårdefinierbart begrepp. (Ambjörnsson, 2006).

Sexualitetsbegreppet är omöjligt att avgränsa och bör förstås och analyseras i relation till andra fenomen såsom identitet, handling, rådande normsystem och makt då dessa samspelar med varandra och vävs samman till vad vi kallar sexualitet. Queerteoretiker menar att ett intersektionellt perspektiv på sexualitet behövs för att belysa hur olika maktordningar styr sättet på vilket sexualitet organiseras, regleras och upplevs (Ambjörnsson, 2006).

Även inom queerteori har den franske filosofen Michel Foucault varit inflytelserik. I sina studier om sexualitetens historia fann han en ökad tendens av människans behov av att sortera och klassificera samhällets medborgare (Foucault, 1976/2004). När Ambjörnsson (2006) tolkar Foucault menar hon att språkliga benämningar av homo- och heterosexualitet ledde till skapandet av nya identiteter. Den som sexuellt drogs till samma kön gavs då en identitet som homosexuell, på samma sätt gavs den som drogs till det motsatta könet en identitet som heterosexuell. Klassificering och kategorisering av människor bidrog således till att en viss grupp av individer kunde komma att ses som mer normala än andra. På så sätt blev vissa beteenden mer eftertraktade än andra. Inom queerteorin poängteras vikten av att ta avstånd från människans behov av att kategorisera och dikotomisera. Med dikotomisering, det vill säga att kategorisera motpoler, följer också möjligheten att lägga in värderingar. Sexualiteter har kommit att värderas olika i vårt samhälle och heterosexualiteten har blivit den normerande (ibid, 2006). Foucault menar att normalisering och klassificering av fenomen leder till ökad kontroll av samhällsmedborgarna. Det krävs disciplinering och bevakning av medborgarna för att få individer att uppvisa ett i samhället accepterat beteende och för att individer ska agera på ett sätt som är produktivt och samhällsekonomiskt. Han menar att denna maktutövning blir möjlig i det västerländska samhället då samhällsmedborgarna har ett behov av att passa in och är rädda för att avvika från mängden. Denna normaliseringsprocess sker mer eller mindre omedvetet och på så sätt internaliseras samhällets normsystem till att bli en del av individen. Skapandet av normalisering leder till att makten finns överallt i mellanmänskliga interaktioner och relationer, i samhälleliga institutioner, i det offentliga samtalen och inte minst inom oss själva. Foucault menar dock att makten inte skall ses som enbart repressiv utan även som produktiv. För att vi alls skall kunna skapa oss en självuppfattning är maktrelationer en förutsättning, det är genom dessa relationer vi skapar vår identitet (Ambjörnsson, 2006).

2.1.5 Heteronormativitet som begrepp

Heteronormativitet tar sig olika uttryck beroende på tid och plats. Inom queerteori används begreppet heteronormativitet för att synliggöra vilka normer som styr oss i vårt västerländska samhälle. Heteronormen framhäver en viss typ av heterosexualitet som den mest naturliga och eftersträvansvärda, vilket leder till att andra sexualiteter betraktas som avvikande (Ambjörnsson, 2006). I *Queerfeministisk agenda* (2003) definierar Tiina Rosenberg begreppet heteronormativitet enligt nedan:

Heteronormativitet är enkelt uttryckt antagandet att alla är heterosexuella och att det naturliga sättet att leva på är heterosexuellt. Med begreppet heteronormativitet åsyftas i forsknings-sammanhang de institutioner, strukturer, relationer och handlingar som vidmakthåller heterosexualiteten som något enhetligt, naturligt och allomfattande. Heteronormativiteten grundar sig på synen på binär könsuppfattning och en hegemonisk heterosexuell norm.

För heteronormens fortlevnad krävs således en gränsdragning mellan homo- och heterosexualitet respektive mellan manligt – kvinnligt. Denna norm förutsätter en könsdikotomi där människor med olika kön ses som varandras motsatser och förväntas att sexuellt attraheras av varandra. På detta sätt säkerställs reproduktionen. Inom queerteori använder man heteronormativitet för att belysa att skillnader beroende på kön är konstruerade genom normer och förväntningar, alltså inte något av naturen givet. Heteronormen skapar hierarkier mellan olika sexualiteter, där heterosexualiteten intar en överordnad position (Ambjörnsson, 2006).

Ur ett historiskt perspektiv har icke-heterosexuella klassats både som kriminella och sjukliga men än idag diskrimineras individer i det svenska samhället på grund av sexuell läggning. Genom olika formulerade lagar såsom partnerskapslagen och äktenskapsbalken särbehandlas individer enkom på grund av sexuell läggning (ibid. 2006). I skrivande stund tillåts icke-heterosexuella att endast registrera partnerskap medan heterosexuella får ingå äktenskap. Denna lag är dock under förändring och från och med 2009-05-01 tillåts samkönat äktenskap [Författarnas anm.] Enligt svensk lag har homosexuella par idag rätt att adoptera barn. Att få adoptioner går igenom torde vara ett tydligt exempel på heteronormens genomslagskraft som här skulle kunna härröra från normen om reproduktion (Ambjörnsson, 2006). Ambjörnsson (2006) menar att reproduktionsnormen kan tolkas som att icke-heterosexuella inte tar sitt ansvar för samhällets kommande släkte. Därför sanktioneras samkönade par genom särbehandling såsom exempelvis genom att åtskillnad görs i samlevnadslagarna.

Upprätthållandet av det heteronormativa samhället sker på åtskilliga plan, exempelvis genom osynliggörande och ignorans. Ambjörnsson tar i sin forskning upp filmsuccén ”Fucking Åmål” som ett exempel på hur media tystar ner filmens huvudtema, nämligen kärleken mellan två unga kvinnor. Skribenter hyllar filmen och menar att den på ett förträffligt vis skildrar småstadstristessen och ungdomars uppväxtvillkor. Den lesbiska kärleken får på så vis en underordnad betydelse i filmen (Ambjörnsson, 2006).

2.2 ANALYSMETOD

Diskurspsykologi

Som analysmetod kommer vi att använda oss av bland annat ett angreppssätt som Winther Jörgensen och Phillips (2002) benämner diskurspsykologi. Diskurspsykologin innehar enligt författarna ett kritiskt förhållningssätt mot den psykologiska kognitivismen som har en essentialistisk syn på människor och identiteter. Vi kommer även att utöka de diskursanalytiska instrumenten med begrepp som har sitt ursprung inom övriga diskursanalytiska inriktningar, det vill säga både från kritisk diskursanalys och diskursteori.

Inom diskurspsykologin talar man bland annat om identiteter som konstruktioner av diskurser, att vi skapar identiteter genom att tala om dem. Winther Jörgensen och Phillips (ibid) redogör för hur Hall anser att identiteter skapas. Hall menar att olika diskursiva praktiker skapar olika uppsättningar av identiteter för individen, vilka är flexibla och föränderliga. Hall kallar detta för subjekspositioner som individen genom diskurserna har tillgång till. En människas olika identiteter kan komma att råka i strid med varandra, om de subjekspositioner som en individ rör sig i har motsägelsefulla principer. Därigenom fragmenteras människors identiteter. För att förstå sig själv i den kontext man befinner sig i menar Hall att den identitet vi för stunden ger uttryck för kan ses som avlagringar av de tidigare diskursiva praktiker som vi befunnit oss i. Detta ser Hall som en process där individen skapar en förståelse för sig själv, beroende på vilken version av jaget som hon väljer eller väljer bort (ibid). Börjesson (2003) beskriver på liknande sätt att våra världsbilder och identiteter är föränderliga över tid, att de alltid kunde ha varit annorlunda. Han menar att när man ger sig ut för att ha en viss identitet innebär detta att

man samtidigt distanserar sig från andra identiteter, det vill säga, man talar om vad man inte är (Börjesson, 2003).

Inom det diskurspsykologiska fältet används både begreppen diskurs och begreppet tolkningsrepertoar. Trots att dessa begrepp stundtals används synonymt, understryker vissa diskursanalytiker en skillnad mellan dem. Skillnaden kan enligt Bertilsson Rosqvist (2007) bero på vilken syn man har på subjektet. Att använda sig av begreppet tolkningsrepertoar implicerar en subjektförståelse som anses vara mer aktiv. Här ses subjektet både som en produkt av vissa diskurser och samtidigt som en aktiv agent i skapandet av andra diskurser. För att konkretisera tolkningsrepertoar redogör Bertilsson Rosqvist (2007) för hur upphovsmännen, Gillbert och Mulkey, förklarar begreppet. Tolkningsrepertoarer skall förstås som systematiska tillvägagångssätt, genom vilka subjekten väljer hur de språkligt ska konstruera ett sammanhang inom en viss diskurs. Det sammanhang och den situation som ett subjekt befinner sig i, kan bidra till hur subjektet talar om ett fenomen och producerar en diskurs. För att förstå och förklara sig själv och andra kan subjektet till exempel välja flera olika definitioner av ett och samma fenomen, beroende på kontexten.

Begreppet diskurs ger enligt Bertilsson Rosqvist (2007) istället upphov till en mer passiv syn på subjektet där det egna handlingsutrymmet och den egna agensen negligeras. Vår syn på subjektet som en aktiv agent med förmåga att både göra motstånd och välja hur man vill framställa sig själv gör att vi även kommer att använda oss av begreppet tolkningsrepertoar, då detta ligger närmare vår människosyn.

2.3. GENOMFÖRANDE OCH AVGRÄNSNINGAR

2.3.1 Empiri

Inledningsvis diskuterade vi olika metoder för att genomföra våra intervjuer. Vi valde mellan muntliga intervjuer, telefonintervjuer samt intervjuer via mail, alternativt en kombination av dessa metoder. När vi började få in svar från personer som var intresserade av att delta i vår studie, visade det sig att ett flertal av personerna var bosatta utanför Göteborgsområdet. Endast någon enstaka fanns bosatt i Göteborg. Detta faktum bidrog till att vi fattade beslutet att genomföra mail-intervjuer med samtliga deltagare. Förutsättningen var dock att varje informant sade sig ha möjlighet att ställa upp på följdfrågor i de fall vi ansåg oss ha behov av detta.

Genom att möjliggöra för oss att ställa följdfrågor kunde vi minska eventuella risker för missförstånd och likaså kunde vi med hjälp av den fortsatta kommunikationen fördjupa oss i svar som vi ansåg extra relevanta eller intressanta för vår studie. En av fördelarna med vår valda intervjumetod var att empirin inte behövde utsättas för transkribering. Kvale (1997) ser på själva utskriften som en översättning från ett språk till ett annat. En annan fördel med vår intervjumetod var att informanterna med denna själva kunde välja tidpunkt för intervjun samt att de var helt anonyma. Då man analyserar texter från nätet handlar det inte bara om att analysera själva texten utan man måste utforska hur språket används och hur man talar om att visst fenomen. För att utforska människors föreställningar och attityder kan det vara mer betydelsefullt att se på ordvalen i texten (Sveningsson et al, 2003).

De enda kriterium som vi ville att våra informanter skulle uppfylla för att kunna delta i vår studie var att de ansåg sig vara icke-heterosexuella. Till en början hade vi även som kriterium att informanterna skulle vara kvinnor. Efter att vi kommit längre in i uppsatsprocessen hade vi dock svårt att försvara den begränsningen av urvalet. Vi menar att alla lever under samma samhällsnormer och påverkas av heteronormen oavsett kön, därför ville vi inte utesluta informanter på grund av könstillhörighet. Vi har medvetet valt att avstå från att fråga efter informanternas könstillhörighet. Detta för att vi anser det vara irrelevant för vårt syfte med studien.

Vi har använt oss av flera olika metoder för att söka lämpliga informanter till vår studie. Att sätta upp anslag på ett antal olika institutioner tillhörande Göteborgs Universitet har varit ett sätt att nå informanter, vidare har vi via mail tagit kontakt med "Golden Ladies", vilket är ett forum för icke-heterosexuella kvinnor över 35 år. Vi har också gått ut på webbmötesplatsen Quiser och sökt informanter. Quiser är en community på Internet för icke-heterosexuella och deras vänner, där en av oss har ett användarkonto. Ansvariga för mötesplatsen Quiser gav oss tillåtelse och riktlinjer för vårt tillvägagångssätt att söka informanter.

Till en början fick vi kontakt med många personer som var villiga att delta i vår studie. Inledningsvis skickade vi ut informationsmaterial samt intervjufrågor till elva informanter, av dessa har fyra valt att inte fortsätta sitt deltagande. Vårt empiriska material utgörs således av svar från sju stycken informanter. Tre av dessa har vi nått via Quiser, två informanter har svarat på de anslag vi satt upp. Två av informanterna har vi fått kontakt med via vår bekantskapskrets.

2.3.2 Litteratursökning

Då vi sökt efter litteratur och tidigare forskning har vi använt oss av bland annat databaser såsom KVINNSAM, GUNDA och Libris som är litteraturdatabaser med svenska och utländska samhällsvetenskapliga referenser från Göteborgs Universitetsbibliotek. Våra valda sökord har bland annat varit ”komma ut”, homo- och bisexualitet, queer och sexualitet. Övrig litteratur har vi sökt på folkbiblioteken.

I sökandet efter relevant litteratur erfor vi att det fanns en uppsjö av såväl skönlitterära böcker som forskning av olika slag inom ämnet sexualitet. Vi fann även en hel del litteratur inom ämnena homosexualitet, heteronormativitet och queerteori. Det var dock svårare att finna litteratur som behandlade vårt specifika forskningsområde, det vill säga samhällsvetenskaplig forskning kring komma-ut-processer, med en socialkonstruktivistisk ansats.

2.4 ETISKA REFLEKTIONER

I samband med vetenskapliga studier krävs noggranna etiska överväganden då forskaren i många fall får ta del av privat och känslig information (Larson et al, 2005). Vi har i vår studie tagit hänsyn till de forskningsetiska principer som Humanistiska och Samhällsvetenskapliga rådet har fastställt. De fyra huvudkriterierna är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 1990). Vi har beaktat informationskravet genom att informera våra informanter om studiens syfte och upplägg. När det kommer till samtyckeskravet har vi informerat om att deltagandet är frivilligt samt att de när som helst kan välja att avbryta deltagandet. Samtyckeskravet innebär vidare att informanterna skall ha rätt att själva bestämma om, hur länge och på vilka villkor de skall delta (ibid). De informanter som valde att delta i vår studie har givit sitt samtycke efter att vi informerat om studien och vårt tillvägagångsätt. Om informanten är under arton år bör samtycke erhållas från vårdnadshavare (Kvale, 1997). Eftersom vi i vår studie använt oss av intervjuer via mail kan ett etiskt dilemma här uppstå, då vi inte har en aning om informanternas ålder. Vi tänker dock att detta likväl skulle kunna ske i en muntlig intervju under ett fysiskt möte, och har således inte valt att problematisera detta vidare. Den tredje principen som behandlar konfidentialitetskravet innebär att informantens anonymitet måste säkerställas och att personliga data som kan

röja informantens identitet inte får redovisas i den färdiga rapporten. Som forskare skall man förvara känsliga uppgifter på ett sådant sätt att ingen obehörig kan få tillgång till informationen (Larsson et al, 2005). Vi har sparat alla uppgifter som berör våra informanter på dokument som endast vi har haft tillgång till. I de intervjuer som skickades ut har vi varken ställt frågor om namn, kön eller ålder för att i så stor utsträckning som möjligt kunna undvika att någon utomstående skall kunna identifiera informanterna. Av samma anledning nämner vi inte heller varifrån informanterna kommer eller var de är bosatta någonstans. Den fjärde premissen vi haft att ta hänsyn till är nyttjandekravet. Detta krav innebär att man endast får använda det insamlade materialet i forskningssyfte (Vetenskapsrådet, 1990). Vårt empiriska material som ligger till grund för denna uppsats ämnar vi att använda i syfte för endast denna specifika studie. Efter genomgången examination raderas och kasseras det empiriska materialet.

Kvale (1997) menar att en studie skall ha ett vetenskapligt värde som gynnar mänskligheten. Att förvärva ny kunskap skall inte äga rum om det medför negativa konsekvenser för intervjupersonerna, eller att de på annat sätt kan fara illa (ibid.). Huruvida vår studie kommer att gynna mänskligheten vet vi inte. Vi hoppas dock att vi har gjort vårt bästa för att ingen informant skall känna sig kränkt eller på annat sätt illa behandlad.

2.5 STUDIENS KVALITETSASPEKTER

Inom det socialkonstruktivistiska synsättet ses den vetenskapliga kunskapsproduktionen som varandes en av ett flertal diskurser. Vetenskapen som diskurs kräver att forskaren förhåller sig till ett antal explicita regler, till skillnad från många andra diskurser. Om man frångår dessa regler kan forskarens resultat ifrågasättas (Winther Jörgensen och Phillips, 2000).

I kvalitativ forskning handlar validitet om huruvida en metod verkligen har undersökt det som avsetts att undersöka. Inom socialkonstruktivistisk forskning kan sökandet efter absolut och säker kunskap istället ersättas med ett kunskapsanspråk som är möjligt att försvara (Kvale, 1997). När det kommer till diskursanalys ser man istället till sammanhanget och trovärdigheten för att avgöra om analysen är valid. Vidare lägger man i begreppet validitet, in analysens förmåga att lyfta fram nya och alternativa tolkningar (Winther Jörgensen och Phillips, 2000).

Ett annat begrepp att beakta inom vetenskapliga forskningen är reliabilitet. Ett sätt att förklara reliabilitet är att en annan forskare ska kunna utföra undersökningen och erhålla samma resultat (Sveningsson et al. 2003) Med detta begrepp avser man forskningsresultatets tillförlitlighet det vill säga att man skall sträva efter att synliggöra forskningsprocessen för läsaren (Thurén, 1998). Generaliserbarhet för diskursanalytikern handlar om att lyfta fram vad som är möjligt att tala om snarare än att försöka fastställa det typiska eller det vanligt förekommande (Winther Jørgensen och Phillips, 2000). Det finns ingen universell sanning eller verklighet, det rör sig istället om konstruerade versioner av verkligheten, vilka skapas i en social, historisk och kulturell kontext, det vill säga inom ett visst diskursivt sammanhang (Börjesson, 2003).

2.6 OM INFORMANTERNA

För att samla in vår empiri till studien har vi använt oss av intervjuer via mail. Vi har medvetet valt att varken fråga efter informanternas namn, kön eller ålder. Utifrån vårt syfte med studien har vi inte ansett det relevant att införskaffa sådan information om våra informanter. Vi har velat ha så ”rena” glasögon som möjligt i analysen av vår empiri och genom att låta bli att fråga om exempelvis kön och ålder tänker vi att vi liksom läsaren i viss mån kan undvika att färgas av förutfattade meningar. Således ämnar vi inte att närmre presentera våra informanter då vi anser att detta inte är relevant i vår studie.

2.7 ANALYS OCH TOLKNING: Tillvägagångsätt

Vi vill här påminna läsaren om att det socialkonstruktivistiska förhållningssättet påverkar också den analytiska och tolkande processen i vår studie. Hur vi har analyserat och tolkat informanternas utsagor är präglad av oss, om studien hade utförts av någon annan forskare hade informanternas utsagor speglats i ljuset av dennes sammanhang.

Syftet med studien har varit att belysa komma-ut-processen som fenomen. För att kunna analysera vår empiri har vi i inledningsskedet läst vårt empiriska material åtskilliga gånger. Ge-

nom att läsa igenom intervjuerna en och en fick vi en helhetsbild av varje enskild informants berättelse. Därefter tog vi del av deras svar genom att läsa vad varje informant svarat på en viss fråga. Detta för att lättare kunna urskilja intressanta diskurser som kunde ge oss en inblick i hur vårt fortsatta arbete skulle läggas upp. I arbetet med genomläsningen sökte vi aktivt efter ord, begrepp eller metaforer som kunde vara intressanta att lyfta fram i studien. Vi fann vissa återkommande teman samt likheter och olikheter i informanternas upplevelser. Ur empirin valde vi sedan ut fyra teman som vi ansåg var relevanta för att närmare kunna belysa informanternas upplevelser och besvara studiens frågeställningar. Våra analysteman är *bemötande och förhållningsätt inom familjen, bemötande och förhållningsätt från omgivningen, att förstå och tolka sig själv - försvårande och underlättande faktorer, samt definition och kategorisering av sexuell läggning - en fråga för individen eller omgivningen?*

Winther Jörgensen och Phillips (2000) beskriver den svårighet som kan uppstå för diskursanalytikern. Författarna menar att ett jämförande synsätt är användbart för att ifrågasätta sin egen syn på självklarheter. Här kan man använda sig av exempelvis historien eller av andra kulturer för att sätta sig in i ett jämförande perspektiv, för att spegla en annan möjlig verklighet (ibid.). Det handlar alltså om att ifrågasätta det för givet tagna. Med detta förhållningsätt har vi i vår analys försökt att distansera oss med hjälp av att vända på verkligheten då vi tagit del av vårt empiriska material. I de utsagor vi tagit del av har vi försökt att placera det som informanterna säger/skriver i en annan kontext för att på så sätt synliggöra det som annars skulle kunna tas för givet. Den här processen har underlättat för oss att upptäcka och känna igen citat som varit värdefulla för oss i det fortsatta analysarbetet.

3. TIDIGARE FORSKNING

Vi har valt att fokusera litteratur som berör ämnen som vi anser kunna vara relevanta i samband med studiet av komma-ut-processer. Vi har främst fokuserat på tidigare forskning som lyfter upp icke-heterosexualitet och heteronormativitet. I vårt sökande efter användbar litteratur har vi även tagit del av en hel del magister- och c- uppsatser, likväl som vetenskapliga artiklar som även de behandlar ämnen såsom sexualitet, queer och heteronormativitet. Vi har liksom tagit del av Ninni Hedman och Karin Oscarssons antologi – ”*Tjejerna mot strömmen. Berättelser av flator, bin och könöverskridare*” och en hel del annan icke-vetenskaplig litteratur som berör vår forskning. Då vi inte använder oss av denna litteratur i vår studie tänker vi inte här närmare presentera denna. Vi väljer att redogöra endast för den tidigare forskning som vi använder oss av i vår uppsats. Nedan presenteras ett urval av den forskning som behandlar ämnen som vi ansett vara relevanta för vår studie, det vill säga sexualitetsforskning som belyses genom socialkonstruktivism och queerteori. Då vi är intresserade av att studera hindrande och underlättande faktorer i att uppträda icke-heterosexuellt, har vi valt att lyfta fram forskare som problematiserar heterosexualiteten ur ett queerperspektiv.

Anna Adeniji hänvisar i sin artikel *Ordningsstörande begär* (2001) till Yvonne Hirdman, och menar att dikotomisering fyller en viktig funktion eftersom den förenklar vårt tankesätt. Dikotomier ger en tankestruktur som gör det lättare för oss att förhålla oss till omvärlden. Queerteoretiker och poststrukturalister vill dekonstruera de för givet tagna dikotomierna då man anser, att det som ses som naturligt med dessa, endast är konstruktioner skapade för att upprätthålla samhällsordningen. Det naturliga blir då en konstruktion i sig. I det dikotoma tänkandet finns endast plats för hetero- respektive homosexualitet, vilket leder till att alternativa sexualiteter faller utanför denna konstruktion. Adeniji (2001) talar i sin artikel om ordningsstörande begär och syftar då främst på bisexualitet. Hon menar att andra sexualiteter än hetero- och homosexualitet stör oss i vårt behov av att kategorisera. Vidare diskuterar Adeniji (2001) mononormativiteten i vårt samhälle och begreppet monosexism. Hon syftar till de normer som styr oss att attraheras av endast det ena eller det andra könet samt till normen om monogama sexuella förhållanden. Därigenom diskrimineras och osynliggörs de personer som har ett sexuellt begär som riktas mot individer av olika kön samt de som åtrår flera personer samtidigt. För att påvisa komplexiteten med mänsklig sexualitet och dess föränderlighet blir således queerteori ett användbart verktyg (Adeniji, 2001).

I *”Queerfeministisk agenda”* skriver queerteoretikern och feministen Tiina Rosenberg (2002) om hur heteronormen exkluderar icke-heterosexuella och att den på samma gång inkluderar de som avviker från normen. Icke-heterosexuella individer får erkännande som just ”de avvikande”, det vill säga på heteronormativa villkor och kan på så sätt tystas ner och osynliggöras. Gemensamt bland queerteoretiker är synen på den normativa heterosexualiteten som ett problem som bör problematiseras och förklaras. Rosenberg (ibid) menar att det egentligen är omöjligt att förstå det normala med heterosexualiteten som normalt om det inte finns något avvikande att jämföra med. Hon menar att konstruktionen av en normal heterosexualitet bygger på en uppsättning identiteter, relationer, och värderingar som har uppkommit som en följd av bestämda kulturella och sociala premisser. Rosenberg menar att hänvisa till att de flesta är heterosexuella är en tvivelaktig förståelsegrund. Det förklarar egentligen ingenting och framför allt undanhåller det varför det som vi betraktar som vanliga fenomen undkommer problematisering och analys.

I Fanny Ambjörnssons avhandling *”En klass för sig” – genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* (2003) fokuserar författaren på skapandet av genus. Syftet med avhandlingen är att med utgångspunkt i två olika grupper av tonårstjejer undersöka hur den heteronormativa ordningen sätter ramarna för skapandet av feminina genuspositioner. I sin analys använder sig Ambjörnsson bland annat av queerteori och teorier om genus. Då Ambjörnsson utgår från ett poststrukturalistiskt perspektiv menar hon att det inte finns något naturligt eller biologiskt kön, istället utgår hon ifrån att kön konstrueras genom hur vi interagerar med varandra och att vi på detta sätt skapar våra identiteter. Således är det genom handlingar som genus skapas och återskapas. Författaren intresserar sig och lägger fokus just på de handlingar som ”måste” realiseras för att man skall uppfattas som tjej. Genom att studera grupperna med tonårstjejer undersöker hon vad som verkar fungera som godtagbara ”tjejiga” handlingar, vilka rörelsescheman som tycks tillåtna, hur man får se ut, vilka relationer som måste upprätthållas samt vad som händer när man bryter mot eller misslyckas med dessa prestationer. För att undersöka hur tankar och idéer om sexualitet påverkar processen att ”bli tjej” använder sig Ambjörnsson av heteronormativitet som analysbegrepp. Med hjälp av feministiska teorier vill författaren belysa hierarkier mellan olika typer av genusrelationer. Genom att lägga till Queerteori som också behandlar sexualitet utvidgar hon analysen av genus genom att påvisa att det även inom sexualiteten finns hierarkier och maktordningar.

I sin bok *Dubbelliv - reflektioner om döljande och öppenhet* (2003) har genusforskaren Margareta Lindholm studerat det hon kallar dubbellivssituationer. För att belysa detta har Lindholm intervjuat ett antal homosexuella kvinnor. I studien utgår Lindholm från queerteoretiska och sociologiska perspektiv. I studien åskådliggör Lindholm betydelser kring döljande och öppenhet i relation till homoliv under slutet av 1900-talet i en social och historisk kontext. Författarinnan vill lyfta fram dubbellivssituationer, det vill säga ett döljande, respektive en öppenhet kring kvinnornas homosexuella läggning. Lindholm utgår från att det trots ett allt mer öppet samhällsklimat, ändå inte går att leva helt öppet med sin homosexuella läggning. Hon menar att det alltid uppstår moment av döljande och öppenhet i homosexuellas vardag. Det är dessa som författaren benämner dubbellivssituationer. Lindholm menar att det i dagsläget har blivit mer tabuiserat att inte vara öppen med sin homosexuella läggning och att få individer strävar efter att dölja den. Men för att försöka förstå döljandet av sin sexuella läggning, menar Lindholm att man kan begripliggöra detta genom att belysa döljandet ur ett historiskt perspektiv. Det är inte länge sedan som homosexualitet var straffbart [fram till år 1944. Författarnas anmärkning] eller jämställdes med psykisk sjukdom [fram till år 1979. Författarnas anmärkning], vilket kan förklara varför en del än idag väljer att dölja vad majoritetssamhället kan kategorisera som en avvikande läggning. I sin studie avstår Lindholm från att använda sig av begreppet "komma-ut", istället talar hon om begreppet öppenhet. Hon upplever begreppet "komma-ut" som begränsande och missvisande när det gäller att försöka förstå dubbellivssituationer. Hon beskriver hur begreppet "komma-ut" oftast används för att öppet ge uttryck för en sexuell läggning som tidigare dolts. Förutsättningen för användandet av "komma-ut" som begrepp, är att det överhuvudtaget har skapats ett sätt att uttrycka sin sexuella läggning på. Hon menar också att individen kan välja att inte tala om sin sexuella läggning, det vill säga, att aktivt dölja den. Vidare skriver hon att begreppet "komma-ut", rent språkligt kan ge sken av att man som homosexuell "är ute", efter att man "kommit ut". Lindholm menar att förutsättningen för en individ att leva öppet med sin homosexualitet, är att denne tvingas att komma ut, inte bara en gång, utan detta är en process som måste upprepas. Därigenom vill hon poängtera det repetitiva med begreppet "komma-ut". Det finns, enligt Lindholm, en mängd olika vägar för att synliggöra sin homosexualitet. Hon menar också att det finns flera olika sätt varigenom homosexualitet kan döljas, osynliggöras och tystas ned. Den enskilda individen kan ha ett medvetet tillvägagångssätt för att själv välja ett döljande, men Lindholm påpekar att individen också kan utsättas för ett osynliggörande mot sin egen vilja, vilket kan kräva ett motstånd. Att strida mot heteronormen kan innebära risker för individen, såsom trakasserier, hot om våld med mera. Vidare skriver Lindholm, att det faktum att

man offentliggör sin homosexualitet, kan leda till att man som individ blir sedd först och främst som homosexuell. Homosexualiteten blir ett epitet med vilket individen förklaras. Lindholm för i sin bok en diskussion kring begreppet "garderober" vilket hon menar är fritt översatt från engelskans "the closet". Hon skriver vidare om livet i garderoben som ett liv i det fördolda, det vill säga att inte vara öppen med sin sexuella läggning. Det svenska garderobsbegreppet kan enligt henne symbolisera en plats för lagring av kläder som används till ombyten inför ett utträdande i det sociala livet. Lindholm anser att det engelska begreppet "the closet" är mer flertydigt jämfört med det svenska. "The closet" kan även inneha betydelsen av en toalett, vilket Lindholm menar kan tolkas som ett privat rum, för nakenhet, där man kan "göra sig av med något". Toaletten kan då, enligt författarinnan, ses som ett rum för frihet där man inte vill bli beskådad. De båda begreppen "garderob" och det översatta "toalett" delar tolkningen av en privat plats, som kan symbolisera ett döljande och osynliggörande. Lindholm menar att det inte går att inneha någon sann kunskap om det som finns i det fördolda. Vidare talar författarinnan om skillnaden mellan att befinna sig i garderoben av egen vilja och att ha förpassats in i den. Hon menar ändå att osynliggörandet är verksamt som social praktik, oavsett vilket skäl som föreligger en garderobsvistelse. Öppenhet däremot, ser författarinnan som något obeständigt och temporärt. Öppenheten blir inte verksam förrän den ses som en handling som individen måste upprepa ett flertal gånger, i olika sociala situationer. Lindholm menar att öppenheten är situationsbunden och inte kan överföras från en situation till en annan. Situationer där individer upprepade gånger, behöver bli öppen med sin läggning, är endast när denna befinner sig i heteronormativa sammanhang (ibid).

I Ulrica Stjernqvists magisteruppsats "*En normativ avvikelse, reproduceringen av det normalt heterosexuella i ett offentligt samtal om queer*" (2003) använder sig författaren av ett queert synsätt när hon studerar hur det talas om icke-heterosexualitet och queer i media. Stjernqvist menar att makt och kunskap hör ihop. Genom bekräftandet av den heteronormativa diskursen, det vill säga hur det talas om heterosexualiteten som det normala och önskvärda, förmedlas också kunskapen om det naturliga. Stjernqvist utgår inte från "normalt" respektive "onormalt" som varandras motsatser. Istället menar hon att det är heteronormativitetens erkännande av avvikare som möjliggör att dessa alls tillåts att inta en position som "normalt avvikande", inom de gränser som den heteronormativa diskursen har satt upp. Villkoret för att överhuvudtaget kunna uppfattas som någorlunda normal inom den heteronormativa diskursen är således att avvika från någonting, i detta fall från heterosexualiteten. Genom att det finns avvikare

skapas en över- och underordning där de heterosexuella ges en position som de överordnade. Därmed får den heteronormativa diskursen ett tolkningsföreträde. Stjernqvist menar att eftersom fokus riktas på det som normen anser vara avvikande reproducerar normen sig självt som det enda naturliga och eftersträvansvärda. Hon menar således att det vi bör göra är att fokusera på hur det normala kan verbalisera sig själv som just normalt. I Stjernqvists slutsats om det offentliga samtalet om queer kommer hon fram till att vad det hela handlar om är att vårt samhälle bygger på kontroll och reglering av individerna för att de alls skall kunna vara produktiva och agera samhällsekonomiskt. Hon hänvisar till Foucaults ord om att medborgarna måste disciplineras då vårt samhällssystem bygger på tillgång och efterfrågan.

Ronny Tikkanens avhandling *"Risky business?"* (2003) - en sociosexuell studie om män som har sex med män är en studie med socialkonstruktivistisk utgångspunkt. Syftet med denna studie är för det första att försöka förklara och förstå interaktionen mellan män som har sex med andra män för att öka kunskapen kring HIV-prevention. För det andra är syftet att belysa Internet som en arena för män som har sex med män. Ronny Tikkanen använder sig av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv för att problematisera begreppet sexualitet. I sin studie hänvisar han bland annat till Berger och Luckman (1996) vilka menar att människans sexualitet grundar sig i biologiska drifter, dessa drifter avgör dock inte när, var, hur och med vem man agerar sexuellt. Hur sexualiteten uttrycks är enligt Tikkanens slutsats istället avhängigt i vilken social och kulturell kontext vi lever i och hur vi därigenom lär oss på vilka sätt biologin kan tolkas och uppenbaras. Den sociala förståelsen av sexualitet kan med hjälp av socialkonstruktivistisk hållning ses inte bara som en fysisk handling. Tikkanen hänvisar till Rosenberg som menar att sexualiteten finns närvarande i alla delar av samhället. I socialkonstruktivistisk forskning fokuserar man därmed inte enbart på de sexuella handlingarna utan man inkluderar även relationer och sammanhang, vilket skapar nya tolkningsmöjligheter. Tikkanen pekar i sina resultat på betydelsen av internet som en lättillgänglig och viktig arena för interaktion för män som är geografiskt isolerade från andra homosexuella kontexter. Vidare belyser Tikkanen hur denna interaktion via cyberspace underlättar för män som ännu inte har kommit ut eller som är på väg att komma ut. I studiens resultat framkommer att det tycks vara underlättande att komma ut i en slags anonym och säker värld innan man kommer ut i den riktiga världen.

Don Kulick är redaktör och medförfattare till antologin "Queer Sverige" (2005), där ett antal författare ger sin syn på ett svenskt fenomen utifrån queerteori. Författarna är queerforskare inom antropologi, etnologi, idéhistoria, sociologi, teatervetenskap och idrottsforskning. Kulick syfte med antologin var att författarna med hjälp av en queerteoretisk analys skulle kunna belysa fenomen som skulle ha missats med hjälp av andra vetenskapliga perspektiv. De olika texterna behandlar vardagliga situationer. Författarna tar upp ämnen som exempelvis att vara ensamstående man i den norrländska glesbygden och längtan efter en partner (Lissa Nordin). Vidare granskas i de olika delarna av boken fenomen som partnerskap, jämställdhet, konsumtion med mera. Fanny Ambjörnsson (2003) skriver i sitt kapitel om genusskapande och heteronormativitet bland gymnasietjejer. [se även ovan: "I en klass för sig". Författarnas anmärkning.] Hon använder sig av ett queert perspektiv och fokuserar på hur kön och heterosexualitet skapas genom vårt handlande. Hon har utfört sin studie genom att följa tjejer i två olika gymnasieklasser under en längre tid. Ambjörnsson lyfter fram betydelsen av sexualitet, klass och etnicitet i skapandet av genus och hon visar på hur normer om det "normala" upprätthålls och reproduceras inte minst av tjejerna själva. Genus blir på så sätt en naturlig del av heteronormen. Att avvika genusmässigt kan i sig föranleda att man uppfattas som homosexuell och att leva i homosexuella relationer ses inte som det "rätta" eller naturliga levnadssättet enligt heteronormen. Pia Lundahl skriver i sin artikel om kvinnlig homosexualitet från 30- till 60-talet genom att analysera RFSU:s sexualupplysning. Med queerteoretiska ögon ser hon kritiskt på heterosexualitetens normerande position, som hon menar bland annat är en följd av mänsklighetens strävan efter reproduktion. Lundahl menar liksom den amerikanska filosofen Judith Butler (1990) att heterosexualiteten behåller sin position genom att detaljerat och djupgående tala om och framföra "det andra" som oförståeligt och som motsatsen till livets mening och en hälsosam psykologisk utveckling. Enligt Lundahl fanns det på 30-talet likväl som nu olika idéer om hur homosexualitet skall förklaras och förstås. Över tid har förklaringsmodellen förskjutits från en biologisk till en psykologisk förståelse av sexuell läggning, för att i vår tid övergå i kulturella tankegångar. Beroende på vilken förklaringsmodell man har i en viss tid producerar vetenskapen kunskap som påverkar våra föreställningar och levnadsvanor, likväl som våra tankar kring kön och sexualitet.

I "Vad är queer?" (2006) av Fanny Ambjörnsson beskriver författaren queerteori på ett lättbegripligt sätt och läsaren får ta del av queerteorins historiska och teoretiska bakgrund. Ambjörnsson går i olika kapitel igenom begrepp som hon anser är betydelsefulla i queerteoretiska sammanhang och hon problematiserar begrepp så som heteronormativitet, genus, identitet,

sexualitet, trans och aktivism. Ambjörnsson menar att begreppet queer kan förstås på många olika sätt beroende på tid och plats.

I C-uppsatsen *"Men är du homosexuell är du ju helt galen liksom!"* (2007) undersöker författaren Linda-Sara Isaksson, begreppet heteronormativitet. Hon utför i studien livsvärldsintervjuer med ett antal kvinnor som omdefinierat sin sexuella läggning. I analysen av det empiriska materialet använder Isaksson sig av ett queerteoretiskt perspektiv. När Isaksson studerat kvinnornas komma-ut-processer förklarar hon att hennes informanter ofta upplevt dessa processer som omtumlande men att de trots allt i slutändan bidragit till en känsla av att vara mer sanna. Informanterna menar att de innan komma-ut-processen inte upplevt sig vara den person de *egentligen* varit. Vidare redogör Isaksson för att kvinnornas komma-ut-processer många gånger skjutits på framtiden vilket Isaksson tolkar som ett resultat av den brist på information om varierande sexualiteter och brist på positiva förebilder som kvinnorna upplevt. I analysen framkommer att diskriminering och fördomar är vanligt förekommande mot icke-heterosexuella och att det stundtals kan vara svårt att uppfatta dessa fenomen som ofta osynliggörs. Isaksson drar slutsatsen att heteronormativiteten ofta får sista ordet i situationer då icke-heterosexuella diskrimineras.

4. ANALYS OCH RESULTAT

Vi kommer nedan att analysera vårt empiriska material utifrån fyra valda teman: "bemötande och förhållningssätt inom familjen", "bemötande och förhållningssätt från omgivningen", "att förstå och tolka sig själv: försvårande och underlättande faktorer" samt temat "definition och kategorisering av sexuell läggning – en fråga för individen eller omgivningen?"

4.1 Bemötande och förhållningssätt inom familjen

I samband med att våra informanter kommit ut med sin sexuella läggning har de bemötts på diverse olika sätt. Flera av utsagorna pekar på faktorer som vi tänker kan ha underlättat respektive försvårat det som vi kallar att ”komma-ut”. Vi beskriver nedan några utvalda citat som visar på en hel del svårigheter som vissa av våra informanter varit utsatta för i samband med att de har delgivit sina familjemedlemmar sin icke-heterosexualitet. En av våra informanter, Viggo, förklarar varför han valde att inte komma ut för sin mamma:

Hon har till och med vid ett tillfälle spottat på en ute på gatan och skrek att han skulle dra därifrån eftersom han *kunde smitta andra med ”homosexualitet”* [...] Den närmsta, mamma fick reda på det efter min tjejkompis hade sagt till sina föräldrar som meddelande det vidare till skolan och vidare till min mamma. Så de var vansinniga, *min mamma slängde ut mig och låste dörren så jag fick bo hos grannen i flera månader[...]Men familj blev jag utstött och har inte pratat med flera ifrån min familj på flera år. [Vår kursivering]* (Viggo)

Stefan beskriver nedan sin familjs reaktion:

[...]. *Jag hade en förhoppning om att nu när mina föräldrar skulle få vetskap om min homosexualitet, så skulle allting bli mycket lättare. Det blev tvärtom. Mina föräldrar menade att nu när de visste behövde inte släkten eller resten av världen få veta. De satte munkavle på mig och bröt kontakten. Jag blev på så sätt fånge i min egen sexualitet. Jag kunde inte följa med på bjudningar hos släkten då jag inte fick ta med min pojkvän till exempel[...]Jag har dock aldrig stått inför valet att vara hetero- eller homosexuell. För mig har det alltid varit en självklarhet att jag är homosexuell och att det mer eller mindre är medfött. Detta gör att jag inte heller har varit öppen för förslag, från bland annat mina föräldrar, om att träffa kloka präster som kan omvända mig. [Vår kursivering]* (Stefan)

Båda informanterna ovan beskriver upplevelser de haft inom kärnfamiljen i samband med att familjen fått vetskap om deras homosexualitet. Ovanstående citat anser vi kan ses som exempel på det mandat som kärnfamiljen kan få i egenskap av en exkluderande institution då en familjemedlem avviker från heteronormen. Stefan beskriver hur hans familj satte munkavle på honom och bröt kontakten. Kan detta ses som ett försök hos familjen att osynliggöra Stefan och hans sexuella läggning? Hur kommer det sig att en individs sexuella läggning kan få så stor betydelse att man kan exkluderas från familjen? Vari ligger det hotfulla? Kan det vara ett resultat av att vi inte har någon möjlighet att välja våra blodsband? Eller kan det ses som ett

uttryck för heteronormens genomslagskraft? Vi tänker att rådande diskurser kring sexuell läggning tycks göra det möjligt för människor att stöta bort och straffa de individer inom familjen som avviker från normen. Vi tolkar detta som att heteronormativitetens styrka blir starkare än blodsbanden. Vi tänker att möjligheten att bryta ett familjeband skulle kunna tolkas som ett moraliskt ställningstagande till följd av rådande heteronormativa diskurser kring sexualitet. Därmed kan individer exkluderas från kärnfamiljen på grund av att de inte tillhör den normerande sexualiteten. Det tycks som om det inom vissa familjer råder diskurser där icke önskvärt beteende/varande leder till att olika utestängningssystem i enlighet med vad Foucault (1976/2002) diskuterar träder i kraft. Utifrån ovanstående utsagor skulle detta kunna tolkas som om vissa familjers rådande diskurser aktiverar utestängningssystem som avgör vad som blir möjligt respektive omöjligt att tänka eller vara. När diskurser utesluter homosexualitet som en alternativ kategori att identifiera sig med kan detta leda till att det blir omöjligt att förstå och acceptera den familjemedlem som avviker från normen. På så vis menar vi att kärnfamiljen kan utgöra en starkt exkluderande och disciplinerande institution där en komma-ut-process kan försvåras eller till och med utebli.

Det framkommer i vår empiri att en del av informanterna aktivt valt att inte komma ut inför sina föräldrar. En informant, Viggo beskriver i citatet ovan hur hans mamma tar avstånd från det som majoritetssamhället kategoriserar som en avvikande läggning. Viggo beskriver mammans syn på homosexualitet och att hon i det sammanhanget använder sig av den medicinska termen ”smitta”. Vi tänker att detta begrepp skulle kunna implicera ”farligheten” i att vara avvikande. För att försöka begripliggöra informantens val av att aktivt undanhålla sin sexuella läggning menar vi i enlighet med Lindholm (2003) att döljandet skulle kunna förstås ur en historisk och kulturell kontext. Vad vi finner intressant i detta sammanhang är hur homosexualiteten skulle kunna tolkas som smittsam medan heterosexualiteten inte gör det. Historiskt har homosexualiteten klassificerats som någonting sjukligt ända fram till slutet av 1970-talet. I detta sammanhang kan döljandet av den sexuella läggningen förstås som en kvarleva av dåtidens diskurser kring godtagbar och icke godtagbar sexualitet, härmed kan döljandet förstås ur ett historiskt perspektiv. Informanten Stefan berättar i ovanstående citat om hur hans föräldrar bemöter honom i samband med att han kommer ut. Stefan beskriver sina föräldrars önskan att med hjälp av präster omvända honom. Tanken att omvända homosexualitet leder oss till tankar om att man med hjälp av trons kraft skulle kunna renas eller befrias av någonting som är av ondo. Detta blir endast möjligt i ett heteronormativt sammanhang där heterosexualiteten ses som det rena och enda rätta.

4.2 Bemötanden och förhållningssätt från omgivningen

När våra informanter beskriver sina upplevelser av att komma ut, framkommer det en del svårigheter i det bemötande som de fått erfara i kontakten med omgivningen och olika myndigheter.

Då jag medverkade i [ett TV-program, Författarnas anmärkning] *blev jag den homosexuelle aspiranten*. Precis som i alla andra sådana här serier *så tog man ett attribut, min homosexualitet, och förstörde upp det. Man valde då min homosexualitet även om det fanns andra att attribut att välja mellan då jag är både originell och färgad. Att man väljer homosexualiteten beror väl på att det är det mest uppseendeväckande*. TV – teamet ville till och med att jag skulle hångla med en heterosexuell man. Det är väl som alla säger att sex säljer. Detta mycket beroende på att ämnet är så tabubelagt. [Vår kursivering] (Stefan)

I ovanstående citat tycker vi oss se ett exempel på det som Lindholm talar om när det kommer till att vara öppen med sin sexuella läggning. Hon menar att det finns en mängd olika sätt att synliggöra sin homosexualitet, men citatet ovan ger oss en inblick i en situation där problemet tycks vara att själv inte kunna styra över synliggörandet. Vi tycker oss se hur informanten beskriver en situation där han vill delta på samma villkor som alla andra och inte främst som homosexuell. Ändå tycks det som att hans sexuella läggning lyfts fram som det primära. Informanten uttrycker själv att det istället funnits andra attribut att lyfta fram. Vi menar att hans homosexualitet blir det epitet som han här förklaras med. Att ta steget att komma ut är en aktiv handling som individen oftast själv har möjlighet att kontrollera. Istället menar vi att när ens sexuella läggning väl har blivit offentliggjord är det inte längre möjligt att själv styra över de sammanhang i vilka den kan få betydelse. På så sätt blir det inte alltid möjligt att ha ett medvetet tillvägagångssätt för att själv välja ett döljande.

I vissa avseenden kan icke-heterosexualitet komma att påverka situationer som egentligen inte alls har med sexuell läggning att göra. Som icke-heterosexuell tycks det stundtals vara svårt att bli bemött utan att mötas av diskriminering och fördomar.

Jag tyckte de flesta inte tog det bra, blev kränkt i skolan när jag skulle söka vidare de sa "Är du säker på att du vill gå media, det finns ju frisör, det är väl sådant sånna som ni brukat syssla med" däremot tog klasskamraterna det rätt så bra. Men familj blev jag utstött och har inte pratat med flera ifrån min familj på flera år. [...] *Myndigheter, som F-kassan* kan jag säga direkt att de grunnar

mycket på det, *fick ett brev hem där det stod, att det är typiskt när man är sjuk att homosexuella är överkänsliga* och det gick jag vidare med, de bad om ursäkt att detta skedde och det berodde på att personen som hanterade ärendet var homofob. [*Vår kursivering*] (Viggo)

Det är svårt att anpassa sig när man blivit trött på att ta skit och jag kan bli väldigt trött på hur samhället ser ut med allt ifrån heteronormen till olika slags förtryck, både när det gäller att vara kvinna och lesbisk. *Den enda anpassningen jag tyvärr gör ibland är att inte alltid visa min läggning öppet om jag känner mig hotad, det är en ständig fråga som snurrar i mitt huvud. Jag kan uppleva både direkt och indirekt diskriminering. Det finns så mycket okunskap och det finns så mycket att säga, vet inte riktigt vart jag ska börja. men jag har varit öppen lesbisk i snart 12 år och mött på väldigt olika saker och reaktioner. när jag var yngre och bodde kvar i [...] stötte jag på mycket våld och trakaserier på grund av min läggning, det är en liten stad med allt vad det innebär, många av mina homosexuella vänner som också kommer från mindre städer i sverige har upplevt samma saker. på många nivåer inom samhället finns okunskap och rädsla som jag stött på allt från gyn motagningar, vårdcentraler, skolan, socialen, krogen med mera med mera.* [*Vår kursivering*] (Vanja)

Ovanstående citat kan visa på att sexualiteten inte bara är närvarande i det privata. Den är även högst närvarande i det offentliga. I utsagorna ges ett flertal exempel på hur informanterna upplevt sig diskriminerade, hotade och kränkta i kontakten med myndigheter, etcetera. Det som vi finner intressant att fråga sig här, är om de fått uppleva samma särbehandling om de inte haft en "avvikande" sexuell läggning? Skulle en hetero-elev få rådet att bli bilmontör på Volvo grundat på elevens hårfärg? Svaret på frågan skulle antagligen vara nej. Men vad kan tänkas orsaka detta bemötande? En av informanterna talar om det förtryck som heteronormen orsakar men hon nämner också faktorer såsom "rädsla" och "okunskap" hos de människor som bemöter henne i det offentliga. Vi kan inte låta bli att undra över hur stor inverkan okunskap kan ha i dessa sammanhang. Skulle det inte istället kunna vara så att det egentligen finns en relativt stor kunskap ute i samhället om olika sexualiteter, då vi lever i ett upplyst informationssamhälle, men att det i stället är rädslan för det som sticker ut, rädslan för avvikandet som ikläder sig diskrimineringens subtila uttryckssätt? Eller är det så att den kunskap vi ser veras utgår från heteronormativa mallar, som till exempel den sexualundervisning som skolan erbjuder elever? Den kunskap som elever får visar inte bara på vad som ska uppfattas som normalt. Kunskapen definierar även det avvikande. Genom att konstruera det som ses som normalt respektive avvikande skapas också över- och underordnade positioner där det finns en diskrepans i maktförhållandena. Vi tänker därför att det bemötande som icke-heterosexuella kan få, också kan tolkas som ett uttryck för den makt som finns i mellanmännsliga interaktio-

ner och relationer, i de samhälleliga institutionerna och även hos den enskilda individen som anställd hos Försäkringskassan eller på socialkontoret.

4.3 Att förstå och tolka sig själv; försvårande och underlättande faktorer

I informanternas utsagor framkommer att en del klart och tydligt, redan på dagis, upplever en attraktion till individer av samma kön. Kontrasten blir då väldigt markant i jämförelse med de av våra informanter som vi anser har stött på svårigheter i tolkandet av den egna känslan.

I och med att jag vuxit upp i en sån heteronormativitet så hade jag som 14-15-åring några korta känslofyllda relationer med killar, *som 15-åring var jag jättekär i min bästa vän som var en tjej, sommaren mellan åttan och nian hände något mellan oss och vi hade något slags "light-sex" vilket mer eller mindre förstörde vår relation för all framtid.* Jag har nog inte insett förrns flera år efteråt att jag var kär i henne. [...] När jag tittar tillbaka på mitt liv så tror jag att jag har burit på icke-heterosexualitet länge när jag tänker på olika situationer och reaktioner jag varit med om, men som jag *aldrig reflekterade nämnvärt över som icke-heterosexuella. Först i efterhand har jag förstått detta, att det inte är något "nytt" utan något som legat i mig ett längre tag än jag trodde. [Vår kursivering]* (Malin)

Till en början, innan jag visste att var bisexuell, önskade jag att jag skulle vara bisexuell. *Men när jag började inse att jag var kär i min kompis, [kompisens namn.], förträngde jag det. Jag ville inte under några omständigheter vara kär i henne. Vår relation till varandra var mycket stark, vi kunde inte leva utan varandra och folk undrade om vi hade ett kärleksförhållande. Vi sa nej, vi är bara vänner. Och jag visste att hon inte var kär i mig (fast nu i efterhand undrar jag om hon inte var det), så att jag skulle vara kär i henne skulle äventyra vår vänskap. Det tog mig ett år att inse att jag var kär, sedan tog det ytterligare ett år att erkänna det för mig själv. [Vår kursivering]* (Elsa)

I exemplen ovan uttrycks något som vi tänker kan tolkas som en slags förvirring kring den egna upplevelsen av förälskelse. Det gemensamma för informanterna är att de båda först efter ett antal år förstått eller anat att det de tidigare upplevt varit uttryck för kärlek. Malin menar att hon inte reflekterat nämnvärt över sina "reaktioner" som icke-heterosexuella. Hon menar att hon var "jättekär" i sin bästis. Vi tänker att det som hon benämner "light-sex" i sig kan tolkas som ett uttryck av kärlek. Hur kommer det sig då att en sådan kärleksyttring kan få sådan kraft att den "förstörde relationen för all framtid"? Vi anser det vara ett hårt uttryck och undrar om den är kopplad till skuld? Vad kommer det sig att hon tolkar det så? Vari ligger det "förstörande"? Likväl beskriver

Elsa att hon först i ett retrospektivt perspektiv kunnat tolka sina starka känslor för sin vän som kärlek. I Elsas utsago framkommer också att hon "förträngde" sin kärlek för kompisen: "Vi sa nej, vi är bara vänner." Detta trots att hon beskriver det som att de inte kunde leva utan varandra. Vad är det då som gjorde det så svårt för våra informanter att tolka dessa känslor som kärlek? Malin beskriver själv att hon vuxit upp i heteronormativitet och att detta haft en inverkan på henne. Ett sätt att tolka kan det "förstörande" i relationen med bästisen skulle kunna vara ett av de många sätt som heteronormen kamouflerar sig på och begränsar individens känslor och tankar. Därigenom menar vi att människan inte kan vara helt fri att tolka kärleken och detta kan resultera i en slags förvirring kring den egna upplevelsen av förälskelse. Men måste det vara så att det enbart är heteronormen som kan ligga bakom en individs svårigheter att tolka det hon känner? Om vi leker med tanken att ovanstående citat hade rört två människor av olika kön, skulle detta då kunna tolkas annorlunda? Vi menar att också en relation mellan man och kvinna kan vara sårbar om den har sin grund i ett vänskapsförhållande. Kanske finns det en tabuisering, en slags oskriven lag, som förhindrar ett överskridande mellan de gränser som en vänskap tycks innefatta. Genom att en relation övergår från vänskap till kärlek inkluderas även sexuella handlingar och att dessa i sig är konstituerade av heteronormativiteten.

Flera av informanternas utsagor pekar på, att faktorer som underlättar komma-ut-processer inte alltid har varit helt lätta för informanterna att identifiera. Det framstår nästan som om faktorer måste vaskas fram ur en komplex väv av individuella förhållningssätt och bemötanden, liksom strukturella omständigheter. Kanske behöver individen framför allt egna vägar till arenor där man kan möta icke-heterosexuella sammanhang och på så vis få tillgång till andra tolkningsrepertoarer än vad som erbjuds inom majoritetssamhället.

Jag vet faktiskt inte om det fanns några faktorer som underlättade för mig, snarare tvärtom. Mina föräldrar med sin negativa syn underlättade det inte. Inte heller det faktum att det vid den tiden inte stod som mycket om sexualitet i läroböckerna. Om det fanns en sida om sexualitet, så fanns det endast en mening om homosexualitet. Meningen löd förmodligen som följer: "Homosexualitet är när en person blir kär i en person av samma kön.". Homosexualitet kopplades aldrig ihop med kärlek eller relationer eller könssjukdomar. Jag har ett minne av att när jag lyssnade på säkre sexundervisningen så tänkte jag att jag kan slå dövörat till för detta gäller inte mig, för jag skall inte ha sex med någon kvinna. Jag tror som sagt inte att det finns något som kan ha underlättat min kom-

ma-ut-process, då jag under hela min barn- och ungdom varit så stark och självständig. *Det enda jag kan tänka mig är att de sexuella kontakter jag har knutit via Heta Linjen och Internet har visat på att det finns andra homosexuella. [Vår kursivering]* (Stefan)

Intressant att notera i ovanstående citat är till exempel att informanten, när denne lyssnar på en säker-sex undervisning känner sig helt exkluderad. En gissning är att han kopplar ihop säker sex med kondom användning och förhindrande av graviditet, alltså en heterosexuell relation. Detta är något han inte kan identifiera sig med och som han således upplever inte rör honom. Vad i detta undervisningstillfälle fick honom att känna sig och tolka säker-sex informationen på det här viset? Kan undervisningen ha förmedlats på ett sådant sätt, det vill säga utan att nämna explicit att det handlar om heterosexuella relationer, att det ändå framgick? Informanten ser heller inte att hans sexualitet hör hemma i sammanhang som har med "kärlek, relationer eller könssjukdomar" att göra. Homosexualiteten, så som han berättar att den beskrivits för honom av det omgivande samhället, framstår här som en ganska avskalad historia – "när en person blir kär i en person av samma kön", inget mer. När han så slutligen nämner vad som har *underlättat* för att han skall känna sig delaktig i sammanhang, nämner han Internet och möjligheten att där knyta sexuella kontakter med andra män. En arena eller ett forum som för honom "har visat på att det finns andra homosexuella".

Låt oss här spinna vidare på hans tråd om att känna sig helt exkluderad i skolans informationssammanhang. Det som handlar om den till synes sexualitetsneutrala säker-sex-undervisningen. Informantens utsaga tycks visa på att fler budskap än det explicita förmedlas samtidigt, men att det *krävs något* för att informanten ska uppfatta detta. Vi menar att det krävs en icke-heterosexualitet, vilket gör att informanten inte känner sig delaktig i de omständigheter som omtalas när det gäller sexuella praktiker. Två saker här är värda att påpekas. För det första att sexualinformationen i högsta grad verkar vara heteronormerande och bidrar till ett exkluderande. Den heteronormerande sexualinformationen fungerar således som en verklig social praktik där det sker ett osynliggörande av de individer som majoritetssamhället kan kategorisera som de som har en avvikande läggning. Det andra gäller den arena som informanten anger som *underlättande* för honom som homosexuell i ett heteronormativt samhälle, nämligen Internet och heta linjen. Utifrån informantens utsago "Det enda jag kan tänka mig är att de sexuella kontakter jag har knutit via Heta Linjen och Internet har visat på att det finns andra homosexuella" menar vi liksom Tikkanen i sin studie, att tillgången till denna typ av interaktion kan fungera som en underlättande faktor för individer som ännu inte har kommit ut eller är på väg att komma ut. Vi tänker att denna arena kan fungera som ett forum för

utbyte av erfarenheter och diskussion där man kan skapa sig en självförståelse. Genom detta utbyte kan man identifiera sig med individer med liknande tolkningrepertoarer. Den här typen av arena och sexuella kontakter fördöms dock ofta av heterosamhället där man istället premierar nära och djupa relationer som därmed ställs till skaran av eftersträvansvärda sexualiteter, detta i enlighet med Gayle Rubins tankar om hierarkisk sexualitet. Anmärkningsvärt i sammanhanget blir då att den heteronormativa kontexten exkluderar individen i en till synes sexualneutral kontext och samtidigt fördömer arenor eller kontaktforum där män kan känna sig delaktiga.

Nedan tar vi upp ett exempel där informanten själv tydligt kunde identifiera faktorer som underlättat hennes komma-ut-process:

Det som underlättade eller det som fick mig att komma ut var när jag såg fucking åmål, *den filmen förändrade hela min världsbild*, den kvällen då jag sett den filmen bestämde jag mig för att komma ut. [*Vår kursivering*] (Vanja)

[...] För att den filmen gav mig styrkan att våga vara den jag är, att jag måste vara den jag är för att jag inte orkade längre. Jag hade precis träffat min första flickvän som var 4 år äldre än mig och hon var redan öppen och hade berättat för mig hur det var bland annat i Stockholm att man kunde vara lesbisk, så hon hjälpte också till, för jag kände mig acsepterad av henne och älskad. [*Vår kursivering*] (Vanja)

I ovanstående citat berättar informanten om hur hon genom filmupplevelsen fick kraft att ta steget att komma ut. Låt oss fundera kring vad som kan bidra till det igenkännande som vi antar att informanten upplevde? Hur kan en film bli så ”stark”? Vad förmedlade filmen? Det intressanta är att hon beskriver händelsen som att ”den förändrade hela hennes världsbild”. Vi kan göra antagandet att hon i och med filmen upplever ett sammanhang som hon kan identifiera sig med. Utsagan tycks också visa på att hon därutöver hade stöd i en nyfunnen partner. Detta tänker vi också kan ha haft funktionen som en slags ”dörröppnare”, till att finna styrka för att öppet stå för den hon anser sig vara. Filmen ”Fucking Åmål” visar upp ungdomlig kärlek mellan två kvinnor vilket i heteronormativa sammanhang ses som normbrytande. Efter filmpremiären hyllades filmen av skribenterna men det intressanta är att huvudtemat – den lesbiska kärleken – tystades ner, vilket bland annat har uppmärksammats i en analys av fil-

mens mottagande som queerteoretikern Tiina Rosenberg (2002) gjort. Detta gör det än mer intressant att studera hur man i heteronormativa sammanhang, genom att tysta ner brännande teman, osynliggör och exkluderar normbrytare. Detta tänker vi kan ses som ett sätt att disciplinera samhällsmedborgarna. Vi anser att det här blir mycket tydligt att filmskribenterna befinner sig i en heteronormativ diskurs, där de i sina recensioner väjer att ”icke-tolka” filmens huvudtema. Betydelsen av vilket sammanhang man befinner sig i och vilka tolkningsrepertoarer man har tillgång till påverkar upplevelsen och tolkningen av filmen. Detta fenomen synliggörs genom vår informants utsaga där hon delger oss den betydelse som filmen haft för henne. Vi tycker oss se ett värde för en del av informanterna att befinna sig i icke-heterosexuella sammanhang och att de därigenom får tillgång till andra och nya tolkningsrepertoarer än vad de tidigare funnit. På så vis kan man i icke-heterosexuella diskurser få tillträde till fler, nya eller andra subjekspositioner.

4.4 Definition och kategorisering av sexuell läggning– en fråga för individen eller omgivningen?

Vad vi har funnit som ett återkommande tema i materialet är att vissa individer inte vill definiera sitt sexuella begär eller sin sexuella läggning. Att inte vilja definiera och kategorisera sin sexuella läggning menar en del informanter är oväsentligt och onödigt. Vi tycker oss märka att ovilligheten att kategorisera sig uttrycks i större utsträckning bland de informanter som definierar sig som bisexuella. Så här kan det exempelvis låta när några av informanterna diskuterar kring sin sexuella läggning:

Egentligen vill jag inte definiera min sexuella läggning överhuvudtaget, för jag vill inte sätta in mig själv i nåt fack. Jag är människa som blir kär i andra människor, olika sorters människor, helt enkelt. Jag anser det inte nödvändigt att definiera mig själv mer än så. Andra människor kallar mig bisexuell för att jag ofta pratar om människor från båda könen som snygga, och förmodligen också därför att de har ett behov av att kategorisera mig. Kanske skulle jag helst vilja vara flata, fast jag ibland också tänker att jag saknar heterosexualiteten. (Malin)

Bisexuell, eller så definierar jag mig inte alls. Jag tycker sådant är oväsentligt. (Elsa)

Återkommande i utsagorna är just informanternas upplevelse av det oväsentliga med att definiera eller kategorisera sin sexuella läggning, men att de däremot beskriver det som om det är viktigt för omgivningen. För att man överhuvudtaget ska kunna tala om sexuell läggning för-

utsätts att den benämns och att vi är överens om den betydelse en viss definition eller kategori tillskrivs. Människans benägenhet att kategorisera är inget nytt fenomen. Kategoriseringen hjälper oss att förstå vår omgivning och att skapa sammanhang. Utan språket skulle vi förmodligen leva i ett kaos utan möjlighet till mening och sammanhang. Foucault till exempel (1976/2002) visar ju på den kategoriseringsiver som människan genom de senaste århundradena har uppehållits av. Utifrån ett queerteoretiskt perspektiv skulle motviljan mot att kategorisera sig överhuvudtaget kunna tolkas som en motståndsstrategi hos vissa av informanterna, i syfte att inte ställa upp på vad de uppfattar som majoritetssamhällets begränsande sätt att begripliggöra just deras sexualitet och sexuella begär. Om vi begrundar informanten Malins uttryck att ”de har ett behov av att kategorisera mig”, tycks ju detta tyda på att Malin upplever en önskan hos andra att ha koll på vem eller vilket kön hon föredrar i relationer. För att hon skall vara begriplig. För omgivningen.

Jag tror inte att jag ”officiellt kommit ut” för någon, för jag känner mig lite skeptisk till det fenomenet att sitta ned och allvarligt tala om att en är icke-heterosexuell, *det finns ju knappast folk som sitter ned med sina föräldrar och vänner och talar om att de är heterosexuella*, så jag förstår inte riktigt varför det finns en förväntan att icke-heterosexuella ska göra det, därför har jag inte gjort det och kommer inte att göra det. Jag har mer bara pratat med människor om folk jag tycker är snygga eller om någon jag varit kär i, och det har på senaste tiden varit en tjej. Inte mer än så.
(Malin)

Ovanstående citat visar på att det är enkom på grund av sin position som icke-heterosexuell som informanterna utsätts för allmänhetens behov av att sätta etiketter på dem. Detta då de avviker från samhällets rådande norm om att heterosexualitet skulle vara den enda tänkbara och eftersträvaransvärda sexualiteten. Informanten Malin uttrycker att ”det finns ju knappast folk som sitter ned med sina föräldrar och vänner och talar om att de är heterosexuella”. Vi menar att heterosexuella individer inte utsätts för omgivningens behov av att verbalisera sin sexuella läggning, då heterosexualiteten tas för givet. I heteronormativitetens namn bekräftas den heterosexuella normen genom vardagligt agerande. Att agera hetero, med allt vad det innebär, ifrågasätts inte av omgivningen då detta beteende ses som det ”naturliga”. Följden blir att de individer som avviker från denna norm blir de som placeras i ett avvikande fack. För att kunna definieras som icke-heterosexuell i vårt normerande samhälle förväntas således att dessa individer ”kommer ut”. Vi menar liksom vad informanten ovan tycks uttrycka, att begreppet ”komma ut” hade varit meningslöst i ett icke-heteronormativt samhälle. Det är bara i

heteronormativa sammanhang som icke heterosexuella förväntas uttrycka sin *där* avvikande sexuella läggning. Tendensen att inte vilja kategorisera sin läggning som flera av våra informanter berättar om, skulle kunna ses som ett uttryck för avståndstagande från heteronormen där kategorisering av avvikare blir en av konsekvenserna. En ovilja att definiera sig kan även ses som ett uttryck för ett queert synsätt där man i mångt och mycket är skeptisk mot all form av kategorisering.

Malin, en av våra informanter förklarar hur hon inte vill sätta in sig själv i något fack:

Jag vill som sagt var inte placera mig själv i något sexuellt "fack". Snarare, bara att jag vet att jag *inte är heterosexuell*[...] (Malin)

Något som skulle kunna uppfattas som motsägelsefullt är att flera informanter kategoriserar sig själva genom att identifiera sig med vad de *inte* är, nämligen att de inte är heterosexuella. Genom att uttrycka sig i termer av negationer, det vill säga att uttrycka vad man inte är, tänker vi skulle kunna tolkas som att man ändå definierar och således i någon mån även kategoriserar sig. Att ta avstånd från vad man inte är, tänker vi, kan medföra ett ställningstagande som innebär att man avsäger sig vissa handlingar och alternativa identiteter. Hur kommer det sig då, att det blir fullt möjligt att definiera sig som vad man *inte* är när det handlar om att definiera sexuell läggning? Adeniji (2001) pekar på det som Hirdman säger om hur man skulle kunna förklara människans behov av att kategorisera. Hon menar att kategorier behövs för att vi över huvud taget ska kunna tänka och förhålla oss till omvärlden. Om vi frågat våra informanter efter deras ursprung skulle svaret knappast ha blivit att de var "icke-norska". Hade de svarat på detta sätt skulle vi uppfattat det som högst märkligt. Vi menar att i diskurser som rör avvikelser från heteronormen blir det fullt möjligt att definiera sig genom att säga vad man inte är. Det blir i avvikelens marker inte konstigt att definiera sig utifrån vad man inte är.

Vidare framkommer det i vår empiri som berör frågan om kategorisering och definitioner att vissa informanter tycks ha en klar uppfattning om hur de vill definiera sin sexuella läggning. En av informanterna, Stefan, uttrycker sig enligt nedan:

Jag benämner mig som varandes homosexuell. Detta kanske beroende på att detta är mer accepterat av samhället än att vara bi-sexuell.[...] *Jag har dock aldrig stått inför valet att vara hetero- eller homosexuell. För mig har det alltid varit en självklarhet att jag är homosexuell och att det mer eller mindre är medfött. [...] Jag var skapad till att vara homosexuell och det gick inte att ändra på.* Jag såg inte det som ett problem, utan snarare som en sak som man får acceptera, lika normalt som att några föds med blondt hår och andra med mörkt hår.[...] (Stefan).

Vi ser här att informanten tolkar sin sexuella läggning som någonting självklart, att sexualitet inte är någonting valbart utan snarare medfött. Här skulle man kunna dra paralleller till ett essentialistiskt synsätt där man talar om sexualitet som en inneboende kärna. Detta att istället vara klar med att vilja kategorisera sig själv skiljer sig ifrån tidigare informanternas nämnda uttryck om att inte vilja kategorisera sig. En del informanter tycks ha något som vi uppfattar som en slags inneboende sexuell läggning redan från barnsben medan det för andra tycks som att den sexuella läggningen är något som växer fram och som kan vara föränderlig. I ovanstående citat beskriver informanten vidare att han är skapad till att vara homosexuell, skulle det kunna vara så att han upplevt sin sexuella läggning på samma sätt i en annan kontext? Skulle han istället kunna se den som något föränderligt? Vad vi menar är att hur sexuell läggning uttrycks är avhängigt i vilken social och kulturell kontext vi lever i och att vi därigenom lär oss på vilka sätt biologin kan tolkas och uppenbaras. En alternativ tolkning av informantens utsago blir då att människans sexualitet skulle kunna grunda sig i biologiska drifter men att dessa begär inte avgör när, var, hur och med vem man agerar sexuellt.

4.5 Sammanfattning av resultat

En förutsättning för att överhuvudtaget kunna tala om ”att komma ut ur garderoben” och komma-ut-processer som ett fenomen, menar vi är att individens sexuella läggning och begär måste kunna identifierats och kategoriseras. Då först kan vi problematisera dessa begrepp och försöka förstå vad som påverkar denna process och vilka faktorer som kan underlätta eller försvåra den. Genom att en individ tar steget till att börja glänta på garderobsdörren tänker vi att denne påbörjar en resa som innebär att hon måste förflytta sig från ett tillstånd till ett an-

nat. Den som nu av olika skäl tar steget till att offentliggöra sin sexuella läggning kan omöjligt veta vad som väntar där på ”andra sidan”. Utifrån metaforen ”garderoben” och att ”komma ut” ur den, innebär detta då att man inte kan gå tillbaka in igen? Vi tänker att våra informanternas utsagor talar för det repetitiva med att ”komma ut”, att det inte räcker att man kommer ut en gång, utan att detta är en procedur som individer med en icke-heterosexuell läggning av olika skäl tvingas genomgå om och om igen, i skiftande sammanhang i både det privata och i det offentliga.

I temat som rör definition och kategorisering av sexuell läggning framkommer en ovilja hos en del av informanterna mot att kategorisera och definiera sig som tillhörandes någon av de konstruerade kategorier som samhället har att erbjuda. Motviljan har vi tolkat som ett uttryck för ett avståndstagande från heteronormen där kategorisering av avvikare behövs för att bekräfta och stärka rådande normer kring sexualitet. Oviljan att kategorisera sig har inte varit genomgående hos våra informanter. En del av dem har inte uttryckt någon motvilja i att definiera sin sexuella läggning. Vi tänker att dessa individer uppfattar sin sexuella läggning som någonting självklart redan från födelsen men även att sexualiteten kan förändras beroende på den sociala och kulturella kontexten som individen befinner sig i. Att som icke-heterosexuell vistas i icke-heterosexuella diskursiva sammanhang upplevs som stärkande för individen. Det finns uppenbarligen miljöer och kommunikationsarenor som kan bidra till upplevelser som underlättar för komma-ut-processen.

Ur temat ”Att förstå och tolka sig själv; försvårande och underlättande faktorer” framkommer att informanterna kan uppleva svårigheter i tolkandet av den egna känslan då individerna inte kan spegla sig i heteronormativt präglade sammanhang. Faktorer som kan bidra till att underlätta självförståelsen kan vara att befinna sig i sammanhang där man kan känna sig delaktig, arenor som till exempel internet kan fungera som ett forum för utbyte av erfarenheter och diskussion.

Relationer till familj, vänner och partners framkommer som en faktor som både kan underlätta och försvåra komma-ut-processen. Individens nätverk kan fungera som en stöttande institution men vårt empiriska material har också visat på motsatsen. Att komma ut inför sina nära kan också vara förknippat med risken att exkluderas och - eller osynliggöras. Vi har sett tecken på att det än idag finns kvarlevor från historiska diskurser där man framställer icke-heterosexualitet som något sjukligt.

Samhället i stort kan också bidra till att försvåra individers komma-ut-processer. Olika samhälleliga institutioner kan inneha en maktposition som kan leda till diskriminering. Detta har vi tolkat som att samhället har en reglerande och disciplinerande funktion. Heteronormen behöver gång på annan bekräftas och reproduceras eftersom individen först och främst måste vara produktiv och agera samhällsekonomiskt. Det finns här inget utrymme för ”okontrollerade avvikare”.

5. SLUTDISKUSSION

I vårt samhälle konstrueras skillnader på grund av biologiskt kön och denna process startar redan vid födseln. ”Blev det en flicka eller en pojke” är en självklar fråga, och beroende på vilket kön barnet har får det antingen en rosa eller blå namnskylt på sin säng på BB. Särskiljandet av könen fortskrider under livets gång och beroende på biologiskt kön förväntas vi uppträda och vara allt det som läggs in i begreppen flicka/pojke, man/kvinna. Detta kategoriserande som i vårt samhälle börjar redan på BB är en förutsättning för att vi skall ledas in i tron om att det finns något som är naturligt att skilja åt på grund av könstillhörighet. På grund av

vilket kön vi slumpvis råkar födas med följer en mängd olika förväntningar om hur vi skall vara som människor för att kunna kallas ”normala”. En av dessa är att vi på grund av vad vi försetts med mellan benen förväntas att dras till, förälskas i och ha sexuellt umgänge *endast* med en person som inte har samma organ som en själv. Att känna begär till personer med samma könstillhörighet medför med stor sannolikhet repressalier.

Något som varit genomgående i vår studie har varit den enorma genomslagskraft som samhällets heteronorm har. Ett beteende eller en individ som avviker från heteronormen uppfattas tydligt av omgivningen. All energi som krävs för att återskapa och upprätthålla normen osynliggörs dock. Heteronormen påverkar oss inte bara i det privata utan också i det offentliga. I vår studie har vi sett hur individer begränsas när det gäller förmågan att tolka sina egna känslor. Det synes för oss ofrånkomligt att ignorera den effekt som heteronormen har på både oss själva och på våra informanter. Vi kan själva inte uttrycka detta på ett lika tydligt sätt som en av våra informanter gjort:

Ju mer jag tänker på det och ju mer medveten jag blir desto mer frustrerande är heteronormativiteten. *Den är vidrig och tränger in i varenda vrå av vårt samhälle och ger ingen plats åt något annat.* Därför känner jag mig ofta arg och bortglömd i många olika situationer i samhället, där heterosexualitet helt enkelt är normen.
[Vår kursivering] (Malin)

Beroende på tid, plats och kultur tar sig våra världsbilder och identiteter i olika uttryck. Hade vår studie till exempel ägt rum i Sverige för femtio år sedan eller femtio år framåt i Ecuatorialguinea hade informanternas definitioner av sig själva förmodligen sett helt annorlunda ut. Likväl hade våra tolkningar av dessa definitioner sett ut på ett annat vis. I dagens svenska samhälle och inom de diskurser vi själva befinner oss i menar vi att det är näst intill omöjligt att ställa sig utanför rådande diskurser kring sexualiteter, även om många med oss önskar att så vore fallet:

Jag tycker inte att man ska göra så stort väsen kring sexuella läggningar. *Jag tycker det är synd att det inte är en självklarhet att en människa har förmåga att älska och attraheras av vilken människa som helst.* Jag förstår inte varför folk är så rädda för HBT.[...][Vår kursivering] (Elsa)

6. LITTERATURFÖRTECKNING

Ambjörnsson, Fanny (2006): *Vad är queer*. Stockholm: Natur och Kultur.

Ambjörnsson, Fanny (2003): *I en klass för sig. Genus, klass och etnicitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront.

Bertilsson, Hanna (2007): *Lagom lika, lagom olika. En diskussion om makt retorik och bi-teoretiska/sexuella subjektiviteter*. Umeå Universitet: Bokförlaget h:ström – Text och Kultur.

Börjesson, Mats (2003): *Diskurser och konstruktioner*. En sorts metodbok. Lund: Studentlitteratur.

Foucault, Michel (1976/2002): *Sexualitetens historia. Band 1. Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.

Holmström, Charlotta & Skilbrei, May-Len (red) (2008): *Prostitution i Norden*. Tema Nord 2008:604

Isaksson, Linda-Sara (2007): *"Men är du homosexuell är du ju helt galen liksom!"*, Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete.

Kulick, Don (red) (2005): *Queer Sverige*. Sockholm: Natur och kultur.

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur. (Larson/Lilja/Mannheimer, 2005).

Larsson, Sam / Lilja, John /Mannheimer, Katarina (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Författarna och Studentlitteratur

Lindholm, Margareta (2003): *Dubbelliv – reflektioner om döljande och öppenhet*. Ystad: Kabusa Böcker.

Rosenberg, Tiina (2002): *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.

Seppänen Sterky, Mannu (red) (2003): *Kärlekens pris – en antologi om homofobi och heteronormativitet*. Bokförlaget Atlas och respektive författare och fotograf.

Stjernqvist, Ulrika (2003): *"En normativ avvikelse, reproduceringen av det normalt heterosexuella i ett offentligt samtal om queer"* __magister-uppsats, Linköpings universitet/Institutionen för tematisk utbildning och forskning

Sveningsson, Malin / Lövheim, Mia / Bergquist, Magnus (2003): *Att fånga nätet. Kvalitativa metode rför Internetforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Thurén, Torsten (1996): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Runa Förlag.

Tikkanen, Ronny (2003): *Risky business. En sociosexuell studie av män som har sex med män*. Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete.

Winther Jörgensen, Marianne/Phillips, Louise (2000): *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (1990) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. URL
<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> (hämtad 2009-04-19)

7. BILAGOR

7.1 Intervjufrågor

1. Lite om dig själv:

1.1 Kan du berätta lite kortfattat om din uppväxt och bakgrund?

1.2 Hur har dina relationer med kvinnor/män hittills sett ut och hur lever du idag?

1.3 Hur definierar du din sexuella läggning?

2. Att komma ut:

2.1 Kan du beskriva processen fram till dess att du såg dig själv som icke-heterosexuell?

Vad tänkte du? Hur upplevde du detta?

2.2 Fanns det faktorer som försvårade/underlättade för dig att komma till denna insikt?

2.3 Hade du några undvikande strategier för att inte se dig själv som icke-heterosexuell?

I så fall vilka/hur?

2.4 När anser du att du sedan kom ut *inför dig själv*?

2.5 Hur tror du det kommer sig att du kom ut just då?

2.6 Fanns det några faktorer i ditt liv som underlättade för dig att komma ut inför dig själv?

I så fall vad? På vilket sätt?

2.7 Hur kändes det när du kom ut *inför dig själv*?

Förändrade detta något för dig? I så fall hur?

Hur gjorde du? Hur resonerade du med dig själv?

3. Att komma ut inför andra:

3.1 När anser du att du sedan kom ut *inför andra*?

Förändrade detta något för dig? I så fall hur?

3.2 Vem/vilka valde du att först berätta för?

Hur kommer det sig?

3.3 Fanns det några faktorer i ditt liv som underlättade för dig att komma ut inför andra?

Kan du berätta hur det kändes?

3.4 Fanns eller finns det personer som du medvetet valt att *inte* komma ut inför?

Hur kommer det sig?

4. Hur blev det sedan?

4.1 Hur reagerade din närmaste omgivning i samband med/efter att du kom ut?

4.2 Hur upplever du att du blivit bemött i samhället i stort?

(ev. attityder, gemenskap/utanförskap, integrering, diskriminering, mobbing etc.)

4.3 Har du upplevt att din sexuella läggning påverkat situationer i ditt liv som egentligen inte har med sexuell läggning att göra?

Kan du ge exempel? Vad tror du detta beror på?

4.4 Vet du med dig att du använt dig av några strategier för att ”bättre” passa in i det heterosexuella samhället?

I såfall – hur har dessa strategier sett ut och har de sett olika ut innan och efter att du kommit ut?

4.5 Har du känt att det blir lättare/svårare med tiden att vara öppen med din sexuella läggning i mötet med nya människor, myndigheter etc?

På vilket sätt och vad tror du att det beror på?

4.6 Finns det situationer då du undviker att tala om saker och ting som kan höra ihop med din sexuella läggning?

Kan du beskriva en sådan situation?

5. Bakåt- och framåtblickar:

5.1 Hur öppen var din omgivning för icke-heterosexualitet innan du kom ut?

Har detta förändrats?

5.2 Hade du några förebilder innan du kom ut och i så fall, vad betydde dessa för dig?

5.3 Har ditt behov av förebilder förändrats över tid?

I så fall, vad tror du att det beror på?

5.4 Tycker du att samhällets syn på icke-heterosexuella har förändrats över tid?

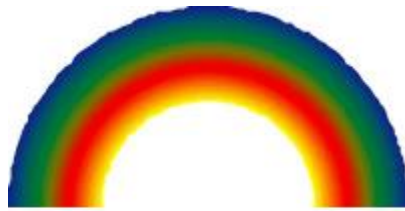
(även familj, vänner, övrigt nätverk?)

5.5 Hur ser du på sexuell läggning och föränderlighet?

5.6 Är det något du tycker att vi har glömt att fråga som rör din komma ut process?

Några tankar kring framtiden?

Är det något annat du vill tillägga?

Ett stort tack för din medverkan!

Anne och Karin

8.2 Några viktiga årtal inom svensk HBT-historia (Mathias Pernheim, 2005)

- 1608 – Dödsstraff införs för sexuella handlingar mellan personer av samma kön
- 1734 – Dödsstraff för sexuella förbindelser mellan personer av samma kön avskaffas
- 1864 – Sexuella förbindelser mellan personer av samma kön kriminaliseras igen
- 1944 – Homosexualitet avkriminaliseras
- 1950 – RFSL bildas
- 1972 – Sverige får en lag om könsbyte

- 1975 – Lesbisk front bildas
- 1979 – Föreningen för transexuella bildas
- 1979 – Homosexuella blir friska
- 1982 – Första AIDS-fallet i Sverige
- 1987 – Bastuklubbslagen införs
- 1988 – Sambolagen införs
- 1995 – Partnerskapslagen införs
- 1997 – Första konferensen med transpersoner arrangeras i Sverige
- 1998 – Europride i Stockholm
- 1998 – Utställningen ”Ecce Homo”
- 2002 – Homosexuella tillåts prövas som adoptivföräldrar
- 2002 – Hetslagstiftningen inkluderar även homo- och bisexuella
- 2009 – Samkönade äktenskap tillåts [vår anmärkning].